PATAKY IRMA.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXII. ÉVFOLYAM. 1901. NOVEMBER. IX. FÜZET.

ERZSÉBET ÜNNEPÉN.*

«Rövid életű e földi világban a szép!» — így sóhajt föl a költő elmerengve az Achilleionon, felejthetetlen Erzsébet királynénknak bűbájos regevilágról zengő márványpalotáján, melyet ő anyai keserű könyeinek, keserves gyászának pantheonjául emeltetett Korfu szigetén, a fenséges mélységénél, csodás varázsánál fogva lelkével rokon tenger magányos, zúgó partján.

— «Rövid életű e földi világban a szép!» — jajdulunk fel mi is Erzsébet napján, dicső nevének szent ünnepén, melyen most már negyedízben gyújtjuk meg kegyeletes szívünk oltárán szeretett királynénk emlékére a szomorúan lobogó gyászfáklyát.

Fájdalommal gondolunk vissza arra a végzetes szeptember 10-ikére, mikor a halál megdermesztette azt az «anyai, gyöngéd kezet, mely szeretett királyunkat a nemzettel aranyfonállal elválaszthatatlanul összekötözte». (Vaszary Kolos.)

De gyászfáklyánk lángja keresztül tör a bécsi kapuczinusok rideg sírboltjának menyezetén. Föl, föl, felé száll, túl a földi lét határán, a jobb, az igaz hazába, hol fénye egybeolvad annak az angyali tekintetnek sugarával, melylyel a magyar haza megdicsőült édes anyja, védőasszonya, most már az Úr oldalán őrködik a szeretetével megváltott magyar nemzet fölött!

Gyászfáklyánk lángjával együtt lelkünk, szívünk is összeolvad a mai szent napon szeretett királynénk áldást hintő szempillantásával! S ajkunkon ime! elnémul a bús sóhajtás, a fájó panasz szépséges lénye tovatüntén s helyette diadallal csendül meg annak a boldogító hitnek a szava, hogy Erzsébet királyné nem halt meg! Nem halt meg, mert, a ki mint ő

* Az «Erzsébet Nőiskola» emlékünnepén tartott ünnepi beszéd.

«. . . láng volt valaha,
A ki szerette a világot,
Ki milliókért élni vágyott,
Ne féljen! . . . nem hal meg soha!»

Föltámadt ő új életre, nemcsak ott az örök üdv hazájában, de itt is hű magyarjai körében, hű magyarjai szivében! Róla dalol a magyar haza erdeje, bokra, a magyar költő lantja, róla regél a magyar festő ecsete, a magyar szobrász vésője. És róla regélünk mi ezeknek az ő szép lelkének fényében fejlődő, illatozó lelki bimbóknak, lelki virágoknak; mi, kiket felséges férje, jó királyunk, az ő dicső nevének viselésével lelke fenköltségének, szintisztaságának örökös hirdetőivé avatott, mi, az Erzsébet Nőiskola tagjai, kiknek zászlaján az ő képe ragyog!

Hő imával ajkunkon tekintünk föl ebben az ünnepi órában Hozzád, intézetünk Nagyasszonya!

S mint hű, fölkent lovagjai buzgó imájára a szent Grál, — a Krisztus vérétől megszentelt, drága ereklye, — fohászkodásunkra fölragyog lelki szemünk előtt szép lelked . . . és sugarainak szárnyán egy csodás, ragyogó csarnokba vezet el bennünket. Multadnak női szép erényeidtől ragyogó csarnokába, melynek falképei Rólad beszélnek nekünk, lelki szemünk elé idézik földi pályafutásod egyes mozzanatait s föltüntetnek Téged előttünk mint a női erény személyesítőjét, mint a magyar királyné eszményképét, mint a honleányi, hitvestársi és anyai szeretet példáját és föltüntetik magasan szárnyaló szellemedet, a természeti és művészi szépért rajongó lelkedet, jóságos, nemes, gyöngéd szivedet!

Áhitattal lépjük át e szent csarnok küszöbét.

Az első képen, mely felénk int, még csak symbolumod, jelképed szólal meg. Megható, égi jelképed.

De az az elénk táruló kép szivünknek olyan fájó húrját rezegteti meg, hogy első pillanatra el is felejtjük jelenlétedet.

Nemes, hősi vértől áztatott gyásztér, bús csata síkja sötétlik ott. Fekete, vészes felhők raja kóválygyog fölötte és komor éjszaka bontogatja rémes, borzalmas szárnyait. Az előtérben holttestek hevernek szerteszét s az, a mit imitt-amott láttat, avagy inkább

sejtet a haragos ég czikázó villáma — üszkös fal, rom, lakatlan, puszta tanya, letarolt mező, letaposott rét . . . erre pedig siralmasan pislogó mécs világította, rablánczától megcsendülő nyirkos börtön.

Micsoda szomorú gyásztér ez? micsoda kietlen vadon? temető?

Az a fájó húr ott a lelkünk mélyén méla bánattal, alig hallhatóan rezgi: Hazánk . . . Magyarország!

És rezegné, rezegtetné, búgná a végtelenül szomorú, zokogó panaszt végig lelkünk egész húrozatán.

De ime! elnémul! . . . Fénysugár siklik végig rajta, reszkető, gyönge fénysugár, mely lassan, csöndesen, valami égi fuvallat röpke szárnyán közeleg, s ez elfojtja, elnémítja azt a fájdalmas, bús akkordot.

Honnan jött az a fénysugár? merről? Föltekintünk! Bal felől, nyugat felől fény, világosság dereng. A fölkelő holdnak reszkető sugaraiból szőtt, halovány, de abban a sötét, borzalmas éjszakában annál fényesebben tündöklő éjféli szivárvány! A béke, a kiengesztelés fénye a bősz vihar, a halál sötétsége után!

A Te lelked az a szép szivárvány, az a sugárzó égi híd — angyali jóságú Erzsébet királynénk!

*

S tovább haladunk multadnak csarnokában. A szép szivárvány irányát követjük, balra, nyugatra tartunk.

Az a kép, a mely előtt most megállunk, szülő hazádba visz — Bajorországba! — A vallásos áhítat perczében lesünk meg Téged, abban a vallásos áhítatban, mely nemes szíved utolsó dobbanásáig szünetlenül táplálta érzelmeidnek, gondolataidnak világát . . . örömben, búban egyaránt.

Kies szülőfölded erdő szélén emelkedő nyitott kis kápolnájában térdepelsz. Ájtatos imádba belevegyül boldog, gondtalan gyermek- és leánykorod tanuinak, az örökké zöld fenyveseknek zúgása, a százados bükkfák selymes suhogása s az oda kéklő

hófödte Alpesektől övezett szép starnbergi tó gyöngykagylócsillogású hullámainak mélabús, sejtelmes zsongása.

De a gondnak még árnyékát sem ismerő, szép, derült gyermekévek elröppentek immár! Nem vidám, gyermeki játék, csöndes házi munka vagy buzgó tanulás szólít el most már innen az ódon erdei kápolnából, de nagy, szent kötelesség! Országok anyjának terhes hivatása... Mint királyunk arája térdepelsz ott. Istennek áldását esded királyi jegyesed fejére, boldogságért könyörögsz, — de gyöngeséged alázatos, nőies beismerésében egyúttal erőért fohászkodol a Gondviseléstől kijelölt feladat megoldásához.

Rózsás felhőkkel mosolyog le rád a menybolt, rózsát szór ő is utadra. S az angyalok kara fenn a magasban szent zsolozsmát énekel tiszteletedre. De Te mindezt nem látod, nem hallod! Sugárzó szemed, mint azé a szent látomásokon tünődő orléansi szűzé, mereven egy ponton csüng, egy égi alakon, melynek a mi gyönge szemünk csak fényes glóriáját látja, a mint szép arczodat csodás fénynyel árasztja el. S nem halljuk, de arczodról leolvassuk visszhangját annak az égi szózatnak, mely abból a glóriából az angyalok énekén túl harsogó zengéssel száll Feléd:

— «Erzsébet! Szeretetedbe ajánlom szenvedő hazámat! szenvedő, dicső nemzetemet!»

Magyarországi szent Erzsébet szózata késő unokájához.

S halljuk a néma esküt, melylyel Te fogadod, hogy Magyarország védő asszonya lész!

Tanui vagyunk eljegyzésednek Magyarországgal!

Gyorsított lépéssel haladunk tovább a csarnokban, hogy mentül hamarább lássunk már *magyar* hazádban!

Tekintetünket azonban lebilincseli az a kép, mely esküvőd, császári pompával véghez ment esküvőd ünnepségét tünteti föl. De hiába ragyog felénk a templomnak száz meg száz gyertya fényében úszó belseje, — a bíborban, bársonyban tündöklő főpapok, urak és fejedelmi hölgyek egész seregének káprázató gyémánt- és gyöngydísze. Mi csak a boldogságnak azt a fényes sugarát látjuk tündéri szépségű arczodon, visszatükrözését benső örömödnek! Tudjuk e tiszta, e szent örömnek okát! Az örömnek ezen áradata

abból a tudatból ömlik lelkedbe, hogy életed e nagy perczének megünneplésére a nászodat üdvözlő karénekekbe belevegyül száz meg száz gazdáját veszített, porba hulló bilincs csörrenése. És látjuk megindulásodnak könyét. Érezzük, hogy ez a köny összefolyik azokkal a könyekkel, melyeket a rabságból kérésedre megszabadult férjeiket, fiaikat ölelő hitvesek, anyák, könyörületességedet, nemes részvétedet áldó harmatként hullatnak menyasszonyi csokrodra!

Álljunk meg egy perczre még ezen kép előtt is, melyről ugyancsak irgalmas, angyali jóságú szivednek egy sugara száll reánk.

Gyertya fényében úszó templom helyett bécsi külvárosi sivár tábori kórház, ünnepi díszt öltött lakodalmi vendégek helyett háborúban, a király szolgálatában megsebesült harczosok.

S ime, ott az egyik sarokban, egy szegény magyar sebesült ágya mellett, a melyhez az orvos épen most közeledik a halál képét elriasztó, életet mentő késsel, a Te királynői alakod.

Biztató, bátorító anyai szóval nézed végig az orvosi műtétet, csakhogy megmentsed a makacs betegnek életét, mert ő csak a Te szavadra hallgat. Nem riaszt a vér látása, arczod izmai meg sem rándulnak. A fájdalmas nyögés sem kelt jó szivedben borzalmat. Be nem fogadja azt szíved, melyet csak egy érzés tölt el e perczben — a tiszta, igaz emberszeretet!

A következő kép a bécsi császári várlak egy termében idézi elénk drága képedet. De magyar szellő lengeti már selymes hajad fürtjeit, magyar szótól csendülnek meg az ódon falak . . . attól az édes, szép magyar szótól, melynek varázsa örökre megigézte lelkedet! Gyönyörűséggel, szeretettel tanulod azt a magyar szót!

Kigyult arczczal, sugárzó szemmel lesed a magyar haza derék fiának, derék leányának ajkáról . . . s lelked nemzeti nagy költőink, Petőfi, Arany, Vörösmarty, Eötvös szárnyán átröpüli a négy folyó és három bércz dicső, szép hazáját . . . És megpihen a róna, az Alföld méla végtelenjén s magába szivja a délibáb csodás varázsát! S hallgatja, gyönyörrel, csodálva hallgatja a vén Duna zsongó habjainak s a Kárpát suttogó lombjának régi és új időkről

megszólaló regéit egy hősi, nemes, vitéz, szabad s szabadságát mindenek fölött szerető népről . . . egy népről, mely vérével szerezte meg, vérével tartotta fenn honának minden talpalatnyi földjét!

S hallgatod, hallgatod e szép, e szent regéket! szent harczok, lelket rázó viadalok danáját. Fenségesebb, magasztosabb harczról, küzdelemről még Homerosz sem zengett Neked, mint az az égő arczczal, lángoló ajakkal szónokló főpap, kit ott, egy másik képen látunk felséges színed előtt gyermekeid s két igaz magyar híved környezetében. Visszafojtott lélekzettel, dobogó szívvel hallgatod az igét a szent magyar szabadság, függetlenség eszméi apostolának ajkáról. Jóságos kezed tépte ki az ő szívéből a száműzött honfiúi keservének fájó tüskéjét . . . Szinte látjuk, mint csap föl szivedben szavainak, történeteinek hallatára a magyar haza, a magyar nemzet szeretetének szikrája világító és hatalmas lánggá!

Ennek a lángnak a fényénél javítgatod már emitt tündérkezeddel ősi magyar szokás szerint első szent királyunk koronázási palástját s hálára nyílt ajkad áldja az isteni gondviselést, «hogy ezt a magasztos perczet megérned engedte».

S ugyancsak honszeretetednek szent lángja világításában merengünk emelt lélekkel ama korszakot alkotó, új korszakot megnyitó juniusi nap emlékén, melyen ott a Mátyás templomában «bevégzett ténynyé vált az, a mit évek hosszú során keresztül százezer hazafiúi kebel epedve óhajtott», beteljesedett a szeretet, a megbocsátás, a kiegyezés műve!

Királyi fönségedben, női méltósággal párosult keresztyén alázatosságban állasz ott. Érzéd s mi Veled együtt érezzük, hogy a válladat érintett szent koronából Szent István szelleme a megelégedés áldásával tekint le Reád, mert Te valóban beváltottad az egykor védőszentednek fogadott esküdet!

És annak a szent koronának Rád árasztott sugarától egyre éled, éled honszeretetednek, a magyar szeretetének tüze! Meghallod, megérted, megérzed magyar hazádnak minden érverését. Ha öröm hinti rá virágait, vele gyönyörködöl azok illatában s ha a bú felhőjétől elsötétül a haza ege, mosolygásod könyre válik.

Ime! ott is összefolynak könyeid a haza búsuló géniuszának könyzáporával. A haza bölcsének hamvai harmatosak tőlük.

Amott meg könyet törülsz föl, sebre hozol enyhítő, gyógyító írt a tudományoknak a legnagyobb magyar őrizetére bizott csarnokában, a hova hívó szózatodra egybesereglett a haza leányainak színe-java, hogy a Te vezetésed alatt a vörös kereszt jegyében adakozzék, áldozzon a felebaráti szeretet, a jótékonyság oltárán.

*

Tovább haladunk. S meglessük hazánk koronás tündérét szűkebb hazájában, családi otthona szentélyében . . . szeretetének, gyöngédségének varázsvesszejével teremtett édenkertjében.

Az a szelid ragyogású fény, mely ama kisebb képek egyikéről arczunkba világít, kedves kis magyar leányával tünteti őt fel, a mint azt édes anyai türelemmel, buzgó áhítattal magyar imára tanítja. A szépséges kis királykisasszony térdepelve simul felséges anyjához s kis kacsóit szépen összetéve szívja be üde, szárnyát alig bontogató gyermeki lelkébe annak a végtelen szeretetnek sugarát, melylyel királyi anyja a legszentebb érzéseknek, az Isten és a Haza szeretetének szikráját gyujtogatja benne a leszálló alkonynak pihenésre intő, pihenésre sóvárgó, suttogó csöndjében. A nyitott ablakon behallatszik a kastély templomának esteli harangszava . . . mert az imádkozók arcza áhítatos hallgatózást árul el. Hallgatják az Isten házából jövő szózatot, ott a bekandikáló esthajnali csillag fényénél, mely látásukra élénkebben ragyog . . . Boldog, hogy hosszú éji vándorlása közben elmesélheti majd a hadak útján hazajáró magyar hősi lelkeknek azt, a mit ott a magyar királyi várlakban látott.

S öröme telik azoknak a megdicsőült hősi lelkeknek abban a szent örömtől, büszke boldogságtól sugárzó arczban, melylyel koronás tündérünk palotája egyik fényes termében hallgatja azokat a lelkes szavakat, melyekkel szeretett fiának, a magyar haza leendő királyának ajka fölidézi nemzeti nagy multunk dicső alakjait. A hontszerző, hontalapító hős vezérét, a hon létét, hatalmát megerősítő bölcs törvényeket alkotó nagy királyokét, a haza szent jogait védő hősökét . . . a hazaszeretet mártyrjainak szellemét.

Fényes, delelő nap szórja sugarait ezekre a szeretettel fölidézett nagy alakokra, kiknek tekintete áldólag csüng a lelkes, magyar hazáját imádva szerető királyfin s dicső anyján.

Erre pedig a gyermekek arczára a legszebb pirosságot csaló fény, díszes karácsonyfa gyertyácskáinak világa hivogat . . . Oda nézünk! Mennyi boldogságtól, örömtől sugárzó gyermekarcz, egyszerű parasztgyermekek arcza, ott a nagy fa körül . . . S földre tévedt angyalka-e az, a ki ott lebeg a boldog kicsikék között s gyönyörűséggel, nyájas mosolylyal osztogatja az ajándékot? Nem angyal az, hanem a koronás tündér kis magyar leánya, kinek gyermeki jó szíve felséges szülei örömkönyeitől kisérve készséggel teljesíti nemeslelkű anyja tanítását: «a mid van, oszd meg másokkal!»

De most ime! sötét, komor kép áll utunkba . . . Úgy bánt az a rajta elömlő gyász, síri sötétség a sok fény után, mely beragyogta, elsimította lelkünk barázdáit!

A legnehezebb bánat felhője sújtott le arra a koronás tündérre, a kinek ujja pedig rózsás hajnalt szőtt a haza egének boltozatára.

Fia, egyetlen szerette fia ravatalánál látjuk őt. A fájdalom legélesebb nyilával keresztül szúrt szívvel Az egykor olyan derült mosolygású arcz merev mint a márvány s köny harmata nem permetezik tágra nyilt szeméből. Nem tud, de talán nem is akar sírni . . . Mint Brunnhilda, a szeretetből földi nővé lett walkür, a daliás Sziegfriednek gyászolója, elnémítja szíve jajját, mint az elvesztetthez nem méltó gyászt.

Drága holt fia fejénél ott látja a magyar haza búsúló géniuszát. A haza szíve együtt vérzik a bánatos anyáéval.

És ez a bánatos anya megérti a haza búsúló nemtőjének néma intését . . . A forrón szeretett haza számára megmenti a gyászba borult atyát, a királyt . . . Elriasztja a drága főtől a kétségbeesés rémeinek borzalmas szárnyát.

Lám! keze vigasztalóan, bíztatóan, kérve, könyörögve int ég felé, rámutat a hit gyöngyforrásvizére, hogy fölemelje, enyhítse a lesújtottat, az alélőt.

S a mint nézzük, nézzük sötét gyászfátyol borította alakját s követjük vigasztalásra fölemelt jóságos keze intését, a szomorú halottas szobának gyertyalángtól átrezgett homályában feje fölött meglátjuk az égi fény övezte töviskoronát.

Fájó gyönyörködéssel pillantunk be most töviskoronás gyászodnak éjjelébe, melynek bánatos, sötét leplét a Te költői, gazdag lelked teleszőte csillagos álmokkal!

Nagy lelkednek boldogsága, életednek tartalma ettől fogva a bú, a fájdalom! Némán, panaszló sóhaj nélkül viseled fönséges megadással, szeretettel! A fájdalomban a nagy oktatót látod, a ki megtisztítja, megszentesíti lényünket s egyengeti számunkra azt az útat, mely az Örökkévalósághoz vezet. Fájdalmad nagysága, mélysége mellett árnynyá törpül előtted a földi pompa, a földi hatalom.

A magány, a természet csöndes magánya hazád, menedéked ezentúl! Mert fájdalmadra csakis az ő végtelensége ad visszhangot . . . s megszólaltatja lelkednek azt a húrját, melyben a mindenség hangja rezeg.

Gyászruhás alakod magányos, erdei, zizegő falevél borította úton halad. Az ég boltozatán bíbor fátylát lengeti az alkony. Ősz van, hervadás ideje! Hull a megsárgult levél mint megannyi könycsepp, mint megannyi elhalt ábránd. Elhervadt a virág, elszállt a madárka, elnémult . . . csak itt-ott hangzik föl talán a haldokló bokorból egy-egy gyönge, reszkető csiripelés, mint a lassan elvérző szívnek egy-egy halk dobbanása.

S Te gyönyörködve élvezed, áhítattal hallgatod az őszi táj hervadásának bánatos, fenséges elégiáját. Lelked összeolvad a természet magasztos melankóliájával, melynek úgy érzed, egy csöpje vagy, egy csöpje a végtelenségnek!

Ez az új kép ellenben tavaszi tengerparti pompában tündököl! Tavaszi, verőfényes napsugár szórja szivárványkévéit az atlanti óczeánnak ott a hatalmas, a boldogságos Szűz Mária oltalmába ajánlott biarritzi sziklán zúgva, sisteregve megtörő, toronymagasságú hullámaira! Ünnepies morajjal küldi Feléd a tenger fenséges reggeli hymnusát! Hű, igaz barátját, rokonát üdvözli

Benned . . . a ki meglesed s megérted az ő örökös, varázsos zúgásának, hullámzó harczainak titkát!

A tenger zúgó morajún, a csöndes erdő sűrű lombján, a magányos bércz felhőkoszorúzta sziklájún megtörik a nagy világnak üres, kicsinyes lármája, mely nem kell többé magasabb szférák zenéjén csüngő lelkednek.

De egyszer, utoljára fölriad még magányos álmaiból!

Egy hang röppen a levegőn keresztül . . . Távoli harangnak csengő kongása . . . Messziről hozza Feléd a tengeri szellő . . . messziről . . . magyar hazádból.

Te megérted, megérzed e távoli harangszó szavát . . . Ünnepre hív ez a harangszó minden magyart, az ezeréves haza nagy, szent ünnepére!

Elhagyod, ha fáj is, keserved szentélyét, testet öltött költői álmodat, csodás márványpalotádat s haza sietsz, haza, Magyarországba, hogy dobogó, áldó szívvel együtt örülj a magyarral a költő jóslata beteljesedésének: «S lesz még ünnep e hazán!» Igen, ünnep van! . . . Ezer év küzdelmének, ezer év szenvedésének, ezer év kitartó, lángoló szivvel végzett munkájának ünnepe! Millió és millió kebel egy magasztos, szent érzésben olvad össze! Hálát ad Istennek, a ki ezer esztendőn át védte és megtartotta a hazát! a balsors tépte népre végre víg esztendőt hozott . . . a sok borúra fényes derűt! . . .

Derűt csal ez az örömmel telt áhítat abba a gyászoló lélekbe is . . . a nemzete élén ünneplő királyné lelkébe . . . Nemzete örömmámora erőt önt a testi-lelki szenvedéstől meggyötört bánatos Nagyasszonyba, a ki ott halad annak a székesegyháznak márványlépcsőjén, hol egykor Szent István koronája ragyogott le áldott fejére . . . hogy az oltár előtt Magyarország primásának áldását fogadja s szíve egész szeretetével rebegje népével:

«Isten áldd meg a magyart!»

Szerető, fájó szivednek ez az áldást kérő imája, országos örömünknek ez a nemes megosztása Isten Hozzádod hazánkhoz. Ezzel az imával búcsúzol tőlünk . . . meg azzal a bánatos, mélabús akkorddal, melytől ünneplő fővárosunk lombos berkei, a város-

liget és az egykor, háborús időkben menedékedül szolgált szép budai hegyek visszhangzanak ott, mikor fájdalmad hullámait összefolyatod a bűbájos magyar zene, a magyar nóta keservesen pergő könyeivel; mikor egy pillanatra a rezgő nyárfa lehulló ezüstszínű leveleibe temeted keserves búbánatodat!

Ezután újra visszaszállsz fájdalmad szentélyébe, abba a «napsugaras, hő, déli világba», visszaszállsz arra a csodaszép szigetre, a hol ime! a rózsás ujjú hajnal eleven piros színnel önti el kedves költődnek, a magányos könycseppen tünődő Heinenek márványhomlokát, mely ott a nagy görög hős nevét viselő, művészi kincsektől tündöklő palotád kertjében, suttogó, talán fenyvesekről álmodó pálmák alatt domborodik . . . S e hajnali fény életre kelti Homérod világát, Hellasz földjének és az Olimposznak dicsőséges sarjait, költő lelked eme meghitt barátait!

Távolabb a tengerből fölkelő hold reszkető fénye fürészti álmodozó palotád ragyogó márványszobrait . . . hősi harczok vívóit, kikkel lelked mint meghitt barátokkal társalog. Odalenn pedig, a parton, a hullám ezüstös fodrából kiszáll Thetis, a tengernek hős fia halálán búsúló istenasszonya. És a kesergő anya, a kesergő anyával keresi szerette fiát, a hős daliát, de hiába! hiába! (Hegedűs István: «Achilleion».)

De ime itt! Ugyan nem a morajló görög tenger, de a szabadság hazája, a szép Svájcz királyi fönségben pompázó, Alpesektől koszorúzott tavának partján megtalálja végre a kesergő anya szerette fiát! Nem Achilles anyja, de a megváltó Halál vezeti hozzá.

A déli nap verőfényében úszó, fejedelmi Mont-Blanc és a kies part vidéke nem borzadnak meg a gyilkos tőr művétől. Mosolyogva nézik mint vonul be a nap fényével, a szép tó hullámainak csillogó ragyogásával betelt királyi lélek az örök élet révébe.

Csak nekünk fáj ez a kép . . . Szívünk vérzik láttára. Elfordítjuk szemünket s csak ott a csarnok küszöbénél tekintünk föl újra . . . ott, honnan az a szép szivárvány belépésünkkor köszöntött s most szelid Isten hozzáddal int felénk.

S búcsúzó szemünk még egyszer megpihen ezen a szép szivárványon! Ebben a perczben alig látjuk már azt a sötét hátteret, mely szivünket azelőtt olyan fájdalmas remegésbe hozta.

Beragyogja lelkünket az a csodás fény, mely nem «csalfa tünde alak», mint a hogy az az agg remete mondja, hanem valóban «híd, mely összeköti földdel a menny kapúját!»

Igen, híd megdicsőült, szent Erzsébet királynénk lelke, az ő szeretett magyar népe és a Magyarok Istene között!

Budapest. *Tocsek Heléna.*

A MODERN PSYCHOLOGIA ÉS A NEVELÉSI GYAKORLAT.

Oly szerencsés voltam, hogy résztvehettem a nyáron tartott *első* pædagogiai tanfolyamon, melyet a tanítás szinvonalának minden fokon való emelésére törekvő miniszterünk dr. Wlassics Gyula létesített, s melyet az ő jóvoltából remélhetőleg második és harmadik ilyen tanfolyam is fog követni, mígnem a tanítók és tanítóképző tanárok rendszeres továbbképzésének rendje ily módon kialakul.

Ez az első pædagogiai tanfolyam minden tekintetben sikerült. Kitünő tanárok tartottak abban előadást: dr. *Pauer Imre* (ki a tanfolyamot szervezte és vezette), dr. *Ranschburg Gusztáv* és dr. *Vángel Jenő;* e mellett a tanfolyamnak nagyszámú intelligens és a lelkesültségig figyelmes hallgató közönsége volt — a mi a tanárokra lelkesítő hatással lehetett — s az előadók csakugyan valódi ambiczióval láttak hozzá, hogy a psychologia, a psychofizikai kisérletek s a biologiai gyakorlatok mai fejlettségéről, a kisérleti eszközök tökéletességéről, alkalmazásuk módjáról és eredményeiről tájékoztassák hallgatóikat.

E tanulságos és mindenek fölött érdekes előadásokat hallgatva, különösen az a gondolat ragadott meg, hogy a modern psychologia a legteljesebb mértékben igazolja a pædagogiai gyakorlatot és hogy a gyakorlatnak észszerű és egyedül helyes megokolását adja. Ez az oka, hogy midőn a szerkesztő szives felszólításának engedve a psychologia köréből, e tanfolyamon szerzett benyomásaimról beszámolok, czélul nem azt tűzöm ki, hogy a modern psychologia lényegét ismertessem és bonczolgassam (utalok e tekintetben dr. Pauer Imre: «A lélektan alaptanai» czímű

könyvére), hanem azt a viszonyt óhajtom megvilágítani, a mely a modern psychologiai és a pædagogiai gyakorlat között fenn áll, illetve kimutatni, mennyi és mily befolyása van az újabb lélektani kutatásoknak a nevelő-oktatás gyakorlatára.

Mindjárt elsőnek ötlik fel az a régóta sokat vitatott kérdés, hogy *általában mily teret enged a psychologia a nevelésnek?* A modern psychologia, physiologiai vagyis élettani alapon épült fel. Ez azt teszi, hogy kutatásainak alapját élettani vizsgálódások teszik. Az érzékszervek és az egész idegrendszer vizsgálatának eredményeihez hozzácsatolva a psychologiai kisérletek hosszú sorának eredményeit, állítja fel elméletét. Ez alapon mondotta ki a modern psychologia, hogy a lelki élet nem valamely önálló substantia, hanem «azon tünemények összesége, melyeket keletkezésök és kifejlődésökben, csupán a testi élet szerveiből és tényezőiből a tudomány — legalább ma még — megfejteni nem képes s ezen okból a testi élet tüneményeitől, mint külön tüneményeket s a testi élettől, mint külön lelki életet elválaszt.» Azonban *a lelki élet összes jelenségeinek alaphatározmányát az egyén idegrendszerének minemüsége,* azaz az idegek szövetének, szerkezetének és összeállításának mivolta teszi. Az idegélet konstans elemei szabják meg tehát a lélek alapkarakterét, a mely azután különböző képzetek hatása alatt különböző jellemmé módosulhat, de csak oly határok közt, a melyek közt az alapkarakter megengedi. A nevelésnek tehát nagy hatásköre van ugyan, a mennyiben tőle függ, hogy mely képzetekkel látja el a lelket, azonban állandó korlátot szab eléje az egyén idegalkata. Tehát a nevelésnek az a törekvése, hogy valamely rossz tulajdonságot teljesen kiirtson, meddő törekvés; munkája itt csak az lehet, hogy a rossz hajlamokat kifejlődni ne engedje, vagy a mennyire lehet, visszafejleszsze. Kérdés, hogy mi úton-módon teheti ezt? Oly módon, hogy gondoskodik minél nagyobb számú oly képzetről, vagyis az értelem oly irányban való fejlesztéséről a melynél fogva valamely cselekedet elkövetése előtt az egyén alapkarakterével oly értelmi motivumok álljanak szemben, melyek a rossz cselekedet elkövetésétől visszatartják az egyént. Mely motivumok ezek? Különböző egyéneknél különbözők és épen

ezért, hogy czélhoz vezessenek, mindig az illető egyén alapkarakteréhez illőknek kell lenniök. Nevelésünk tehát csak úgy működhetik az egyéniség által megszabott határokon belül eredményesen, ha az egyéniséget figyelembe veszi, kiismeri. Önző alapkarakterű egyénnek hiába tartunk értekezéseket az önzetlenség nemességéről; be ha pl. odairányítjuk értelmét, hogy, ha ő önző, kapzsi, akkor senkitől sem fog soha semmi jóban részesülni, akkor önzésére hivatkoztunk és eljárásunk eredménynyel kecsegtethet. Ellenkező esetben, puszta moralizálással vagy pl. szigorú nevelési rendszabályokkal, ha czélt érnénk is, ez csak látszólagos, ideig-óráig tartó eredmény volna és végre mégis «kibújnék a szeg a zsákból», s az alaptermészet maradna győztes.

A nevelés hatáskörének kérdéséhez — a mint az elmondottakból is kiviláglik — elválaszthatlanul fűződik hozzá a pædagogiának egy régi alaptétele, hogy: «*vegyük figyelembe a gyermekek egyéniségét*». Ennek a sokat emlegetett, de általánosságban annál kevésbbé alkalmazott nevelés-oktatási követelménynek az ujabb psychologia az eddiginél is mélyebb értelmet ad. Mert, a midőn azt mondja, hogy az egyéniséget alapjában az idegek physiologiai alkata határozza meg, akkor úgyszólván konkrét dologhoz, az emberi testnek kézzel fogható, megtapasztalható alkatrészéhez fűzi az egyéniség fogalmát és ez a tény maga sokkal követelőbben, világosabban lép fel nevelői eljárásunkkal szemben, mint ha az egyéniség fogalmát kizárólag egy önállóan létező, megfoghatatlan substantiának, a léleknek alapsajátságaként fogjuk fel. Az ember tudja, hogy ha bármely szervét nem gondozza a neki megfelelő módon, akkor az a szerve nem maradhat egészséges és nem fog a neki rendelt feladatnak megfelelni. Az idegek közvetítő szervei a lelki functióknak, tehát alkatuknak megfelelőleg kell eljárnunk, hogy az általuk megszabott határokon belül lehető legjobban megközelítsük nevelői czélunkat. Ellenkező esetben csak rontunk. Mennyi felhasználásra érdemes anyag marad parlagon a sablonos nevelés-oktatással és hány meg hány fejletlen egyént terel téves irányba a hivatása iránt közömbös, indolens nevelő-tanító!

S hogy az egyéniséget, és az egyéniségre gyakorolt külső

befolyások hatását vizsgálni csakugyan mily fontos dolog, azt azok a psychologiai kisérletek igazolják legjobban, melyeket a pædagogiai tanfolyamon dr. Ranschburg mutatott be. Úgy tudom, hogy ezekről e lap más helyén bővebben lesz szó, de mégis szükségét érzem annak, hogy utaljak rájuk. E kisérletek eredményei számokban, statisztikailag mutatják ki a lélek működésének jellegzetes sajátságait különböző körülmények között. Épen ezért a kisérletek *relativ eredményei* — vagyis ugyanazon egyénen különböző körülmények behatásával, viszont különböző egyéneken ugyanazon körülmények behatásával végzett kisérletek eredményei — *gyakorlati* szempontból megbecsülhetetlenek. E kisérletek által nyert számadatok egymáshoz viszonyítása nagyobb értékű, mint maguk a számok, a melyeket a lelki működések végtelen finomságához, szövevényességéhez képest ma még korántsem eléggé finom eszközökkel nyeri a kisérletező. A psychologiai exact *tudomány* szempontjából ezek lehetnek majdan a legfontosabb vivmányok, a gyakorlati nevelés-oktatással foglalkozóknak azonban szükséges, hogy a folyton gazdagodó relativ eredményeket megismerjék.

Hogy az egyéniség vizsgálatát mily végtelen fontosnak tartja az újabb psychologia, mutatja néhány lelkes pædagog-embernek az a törekvése is, hogy szülőket, tanítókat a gyermekek megfigyelésére buzdítson és munkásságukat egyesület keretében tegye behatóvá. S a jelekből ítélve, az idő megérett a jóravaló eszme keresztülvitelére.

A gyakorlati nevelés-oktatásnak még egy igen fontos és napjainkban sokat vitatott kérdésére vet intenziv világosságot az újabb psychologia. S ez az *ismeretek közlésének s ezzel kapcsolatban a túlterhelésnek kérdése.* A physiologiai psychologia azt mondja, hogy az érzetek, képzetek, akarat stb. nem önálló, kész substantiák, nem tehetségek, nem erők, hanem mind élettani és lélektani folyamatok. (Wundt szerint: az *aktuális* lélek fogalma.) E folyamatokról tudjuk, hogy létrejöttükben rendkívül nagy szerepe van az idegrendszernek, főkép az agynak, a mennyiben az idegszálak ingereltetése hozza létre az agy idegsejtjeiben és ösvényeiben ama bizonyos — eddig kiismerhetetlen — változásokat, melyek nyomán

a lelkiélet megalakul. A gondolkodás tehát szintén nem bizonyos tehetség, erő, hanem az agy élettani változásain alapuló *folyamatok szövevénye*, azaz a képzetek és ezek hangulatainak váltakozásai. Maguknak a képzeteknek physiologiai alapja szintén nem egyéb, mint érzetek alkalmával az agyban bizonyos elváltozások létrejötte és ezeknek fenmaradása. Azt mondjuk közönségesen, hogy a külvilágnak és belső állapotainknak képe megmarad lelkünkben. Hogyan? Valamely ingert az idegek közvetítése révén befogad az agy érző középponti területe s létrejön a *percipiált* képzet; e folyamat az idegösvényeken átmegy az önkéntes innervatió területére az új képzetfolyamat egyesül a tudatot alkotó képzetfolyamatokkal) innét pedig ismét visszaszármazik az agy érző középponti területéhez és így bizonyos intenzitással *appercipiált* képzetté lesz. Az így appercipiált képzetfolyamatok felújításán, egymásra vonatkoztatásán, szétbontásán és új összefűzésen alapszik a gondolkodás. Ezek a lélektani functiók élettanilag ismét nem egyebek, mint az agyvelő mechanismusa által az idegösvényeken végbemenő folyamatok. Minél bejártabbak az ösvények, annál könnyebben mennek végbe az apperceptió-összeköttetések; az idegösvények bejártsága pedig az agyvelő mechanismusának gyakorlottságától függ. Tehát minél gyakorlottabb az agyvelő mechanismusa, minél többféle kapcsolatot tud létesíteni a képzetek közt s minél helyesebbek e kapcsolatok (assotiatiók) annál fejlettebb a gondolkodás. Ezekből következik, hogy az egyén intelligentiáját nem a képzetek mennyisége (az ismeretanyag mennyisége), hanem a képzetek kapcsolata (logikai gondolkodás) szabja meg. Sőt — bár bizonyos nagyobb mennyiségű képzetek nélkül nem jöhet létre nagyobbfokú intelligentia — a képzetek túlhalmozása csökkenti az agyvelő mechanikus működését, azaz bénítólag hat a logikai gondolkodásra. Mily éles világítást vet ez a physiologiai alapon való okoskodás tanításunknak arra az általánosan elterjedt hibájára, hogy a gyermek agyát még mindig túlságos sok ismerettel tömjük tele! Ezek az ismeretek, vagyis újabb meg újabb képzetek egyrészt — az idő rövidsége és az anyag halmaza folytán — nem lehetnek kellőleg beillesztett, intenziv apperceptiók s mint ilyenek, nem elég biztos, nem elég

világos a felújításuk, nincs elég erősítő kapocs köztük és más képzetek közt a felújítás alkalmával. Másrészt ismét annyira lefoglalja tanítási időnket a felületes képzetösszesűrítés, hogy a legfontosabb dologra, az idegösvények begyakorlására alig jut időnk. A gyermek magába szed egy csomó ismeretet, a melyből annyit, a mennyit fejlődésben lévő agyveleje el nem bir, előbb-utóbb elfelejt (a létrejött képzetfolyamatok nyomai elmosódnak) és intelligentiája ezzel ugyancsak nem gyarapodott. Reformált tanterveink már segítettek valamelyest a dolgon, különösen végtelen előnyös a felsőbb leányiskolák földrajzi tananyagának új beosztása, egyébként azonban még mindig igen sok az elhagyható anyag. Még mindig az adathalmaz uralkodik tankönyveinkben; bizonyos önkényt kinálkozó következtetéseket, vonatkoztatásokat, összehasonlításokat szájába adunk a tanulónak a helyett, hogy e munkát vele végeztetnők; még mindig sokkal szárazabb, felszínesebb eljárásunk a vegytan, természettan keretében, hogysem tanításunk a gyermeket arra utasítaná, hogy a körülötte lévő dolgokat, végbemenő jelenségeket ne vegye csupán tudomásul, hanem mindennek okát kutassa és a dolgok, események logikai összefüggését keresse. Nyelvtanításunkban, irodalmunk tárgyalásában is sok kivánni valónk van még e tekintetben. Vannak kivételek itt is, vannak tanítók, s kik rossz tankönyv és a kijelölt túlsok anyag mellett is megtudják találni útját-módját a művészi, ideális tanításnak, de ezek még eddig, sajnos, nagy kisebbségben vannak.

Kérdhetjük már most még azt, hogy jelen körülményeink közt hol marad a tanítónak *jellemképző munkássága?* Mennyi ideje marad, hogy elmondott események, cselekedetek felett itélhessen, hogy képzeletbeli cselekvés által a gyermekkel szembe állíttasson bizonyos cselekvésre indító motivumokat és egyéni karaktert, s hogy e két tényezőnek egymással való küzdelmében támogassa a gyermek tanakodását és őt helyes elhatározáshoz vezesse.

«Az indok és a karakter azok a tényezők, a melyek nélkül akaratfolyamat létre nem jöhet. A motivum megindítja, a karakter szakadatlanul istápolja azt a szövevényes folyamatot, a melyet

tanakodásnak nevezünk s a melynek szellemi eredője az elhatározás. Az akarat e szerint nem valami kész tehetség, nem is minden izében változatlan kész dolog, hanem *a motivum és karakter kettős determinatiója* alatt áll és az elhatározás e két tényező egymásra hatásának az eredménye.» (Pauer: A lélektan alaptanai.) Mi által fejleszthetjük hát leginkább vissza a gyermek alapkarakterében rejlő hibákat? Ha jól megválasztott motivumok révén a gyermek akaratfolyamatát minél többször helyes irányban gyakoroljuk, ha csak képzeletbeli cselekedetekben is.

Látnivaló, hogy mily magasan emelkedik ki a képzetkapcsolatok és a helyes irányú akaratfolyamatok begyakorlásának fontossága az ismeretanyag mennyiségének fontossága felett. Hiszen nekünk, nevelő-tanítóknak az a kötelességünk, hogy jól megadjuk az alapot a gyermek értelmesen gondolkozó s lehetőleg helyesen akaró emberré való fejlődéséhez, nem pedig az, hogy megtömött agyú lényeket teremtsünk, a kiknél, ha a feldolgozhatatlan anyag elmosódott, úgyszólván semmi értékes sem marad meg a mi nevelő-tanítói munkánkból.

A pædagogiának még más, fennálló elvei szempontjából is tárgyalhatnánk a modern psychologia hatását s ha az elmondottak után úgy futólag is végiggondolunk a még tárgyalható tételeken, azt látjuk, hogy a modern psychologia semmiben sem módosítja a pædagogia egyetlenegy *elvét* sem, hanem azok mindegyikének konkrétebb, biztosabb, logikailag helyesebb értelmet ad, kidomborítja, megvilágítja azokat, mint az intenziv világítás megvilágít valamely művészileg megalkotott képet. Másrészt meg arra utalja a nevelés-tanítással foglalkozókat, hogy az immár így megerősített elvi tételeket tényleg alkalmazzák is a gyakorlatban. Ismerjék meg jobban azt a lélekanyagot, a melyet formálni, fejleszteni akarnak és használják fel a rendelkezésükre álló időt ugy, hogy munkájuk az ember későbbi minél helyesebb irányú kifejlődésének igazán alapvető munkája legyen. Hassanak oda, hogy tapasztalataik révén minél világosabban bizonyítsák be a tananyag redukálásának s az osztályokban a tanulók száma apasztásának égető szükségét.

Mindezt azonban csak úgy tehetjük, ha megvan bennünk a

hivatásunk iránt való lelkesedés, ha nem elégszünk meg azokkal az ismeretekkel, a melyeket a képzőkben elsajátítottunk, hanem tovább is tanulunk, tájékozódunk, vizsgálódunk és nem zárkózunk el az újabb kutatások eredményeitől; szóval feladatunkhoz méltó buzgalommal dolgozunk, hogy tanításunk ne csupán mesterség legyen, hanem művészetté váljék. Hogy így azután fáradozásunk nem csupán a jól teljesített kötelesség gyönyörében találná meg jutalmát, hanem irányadó körökben is elismerésben, jóindulatú támogatásban részesülne, arra nézve biztosíték a szünidőn rendezett pædagogiai tanfolyam, a melyet miniszterünk épen azért létesített — és áldozatokkal létesített — hogy tanítóképző-intézeti tanáraink bővebben megismerjék a munkakörükbe vágó tudományos kutatások újabb eredményeit és hogy ez alkalommal összejőve, eszmecserék által megújult lelkesedéssel vigyék szét az országba tapasztalataikat. Az ismeretszerzésnek ime egy új forrása nyílik meg, mely arra tanít, hogy ha dolgozunk, fáradozásunk nem lesz hiábavaló!

Budapest. *Danielné Lamács Lujza.*

PATAKY IRMA.

A magyar nőnevelés a legközelebbi multban egy kiváló és lelkes munkását vesztette el. Pataky Irma, a győri állami tanítónőképző intézet érdemes igazgatója hunyt el, váratlanul október hó 5-én. Most midőn emlékezést akarok írni arról a kiváló nőről, a kinek a tanügy terén való áldásos működését oly közelről szemlélhettem és a kit a sors olyan kegyetlenül, olyan váratlanul ragadott ki szerető munkatársai köréből: nehéznek találom feladatomat, mert nemes egyéniségét könyektől elhomályosuló szemmel látom csak magam előtt; s míg vázolni akarom a veszteséget, mely halálával a magyar nőnevelést érte, csak a magam fájdalmát a szerető tanitvány és munkatárs, fájdalmát érzem, mely kegyetlenül lesujtott reám. Nem, nem csupán a magam fájdalmát érzem, átzajlik lelkemen az árván maradt intézet, a vezető nélkül maradt tantestület fájdalma is!

Ő, az egészség és virulás eszményképe, egyszerre eltünik közülünk s míg megdöbbenve veszteségünkre eszmélünk, remeg ajakkal könyes szemmel áldozunk emlékezetének és áldjuk azt.

És sokan áldjuk; mert sokakra nézve volt ő nemcsak a jóltevő gondviselés, hanem kötelességtudásban a nemes nőiességben és akaraterőben kiváló eszménykép is. Arra a szép állásra, melyet a leánynevelléssel foglalkozók között elfoglalt, maga küzdötte fel magát, mint ez a következő életrajzi adatokból is kitünik:

Atyja sárospataky Pataky József kir. főmérnök, erdélyi családból származott, előbb Erdélyben lakott, de később Nagybányán telepedett le. Anyja, Fásy Irma egész erejével arra törekedett, hogy két leányát, Irmát és Gabriellát a családi nevelés minden áldásában és előnyében részesítse. A kitünő házi nevelés kiegészítése végett

a gondos szülők Irmát a nagyszebeni Orsolya-rendü apáczák zárdájába adták, hogy ott oktatása befejeződjék. P. Irmának egyik főjellemvonása már gyermekkorában a komolyság volt, ellentétben a sokkal élékebb természetü Gabriellával. A zárdában buzgón tanult s fogékony lelke mohón ragadott meg minden alkalmat, hogy magába szívja a szépet és jót. Nevelése befejeztével P. Irma visszatért a szülői házhoz, Nagybányára, hol mindenki csakhamar megszerette komoly, de e mellett kedves és jószivü egyéniségeért. Szive hajlamának engedve, csakhamar tanítani kezdett. A nagyszebeni zárdában ugyanis tökéletesen elsajátította a franczia nyelvet, szépen rajzolt s Bányán egy két ismerős család gyermekét tanította e tárgyakra. Lassan-lassan mind több tanítvány jelentkezett, az oktatás nem szorítkozott csupán a franczia nyelvre, hanem kiterjeszkedett a kézi munkára, rajzra, majd az elemi oktatás összes tárgyaira. Hogy intézete, mert vállalatát rövid idő mulva már intézetnek lehetett nevezhetni, a mely rendszeresen el volt látva a szükséges taneszközökkel is, nyilvánossági jogot nyerhessen, a szatmári katholikus tanítónő-képző intézetben 20 éves korában, elemi iskolai tanitónői oklevelet szerzett s most már nyilvánossági joggal felruházott magánintézete volt, a mely 8 évig állott fenn, 1872—1880-ig. 1880 augusztus havában az ungvári Pap árvaleányok tan és nevelő intézetének igazgatónőjévé hivták meg; ez állásában 3 évig működött. De ambicziója ekkor már arra ösztönözte, hogy a polgári iskolai tanitónői oklevelet is megszerezze magának. Nagy szorgalommal kezdett tanulni, mivel azonban elfoglaltsága miatt, mint egy bennlakó intézet igazgatónőjének, a tanulásra nem volt elég ideje, igazgatói állásáról lemondott és az 1883/4. tanévben a szászvárosi állami elemi iskolához ment, tanitónőnek.

A következő évben nyert 4 havi szabadságát a budapesti állami polgári tanitónő-képző intézetben töltötte, hogy megszerezze a polgári oklevelet. Műveltsége ekkor már feltünést keltett. 1885-ben a szászvárosi állami felső leányiskola tanitónője lett, s itteni müködésével a tanügyi körök nagyrabecsülését még fokozottabb mértékben sikerült kiérdemelnie. Így történt, hogy

1891-ben a vallás és közoktatásügyi miniszter a győri állami tanitónő-képző intézet igazgatójává nevezte ki.

Tíz év óta működött tehát Győrött; mint a legfelsőbb népoktatásügyi intézet vezetője kezdte meg tanítóskodásának 30-ik esztendejét, mely idő alatt a lelkes és ügybuzgó tanítványok s tanitónők egész seregét bocsájtotta szárnyra. Megteremtője volt a Mária-Dorothea egyesület győrvidéki körének, mely egyesület az ő buzgalma folytán teljes virágzásnak örvendett.

Mint képezdei igazgatónő beváltotta a hozzá fűzött reményeket: erős, szilárd, lelkes és igazságszerető volt. Ereje, melyet kitüntetett már azzal, hogy teljesen a saját munkásságára, tehetségére utalva magánintézetet teremt, megszerzi folytonos tanítás közben az elemi, ez nem elég, a polgári tanitónői oklevelet, felhívja működésével a figyelmet és érdeklődést, itt fejlődik ki teljes mértékben. A mikor a vallás és közoktatásügyi ministerium a magyar nőnevelés egyik régi tűzhelyének a győri állami tanitónő-képző intézet élére állítja, ez állását annyi odaadással, nemes lelkesültséggel és szigorú igazságszeretettel tölti be, a minőre kevés példát találunk. Senki olyan gonddal, sőt mondhatni aggódó elővigyázattal nem őrizte az intézet tekintélyét, jó hirnevét, növendékeinek testi és lelki épségét, mint ő. Szigorú de igazságos igazgatónője volt az intézetnek s jóságos vezetője, édes anyja növendékeinek. Azok, kik közelebbről nem ismerték, talán csak a szigorú, majdnem rideg igazgatónőt látták benne, de ki megfigyelte közvetlen-közelből a fáradást nem ismerő munkássága közben, az tudja mennyi kedélyesség, szeretet és jóság lakott szivében. Valóban ő édes anya helyett édes anya tudott lenni. Ha valakinek bajáról, szerencsétlenségéről hallott, nem tudta könyezés nélkül megállni s a hol lehetett, kész volt a segítségre.

Kötelességtudása egyszerüen pedig bámulatos volt. Betegsége már a szünidőben, sőt talán előbb kezdődött; szeptember második felében már sokat szenvedett. De majdnem az élete utolsó perczeig tanított s minden intézeti ügyet rendben hagyva ment fel szeptember 28-án Budapestre a Vörös-Kereszt kórházba gyógyulást keresni. Aggodalmasan, de mégis reménykedve áll-

tunk a vonat előtt, mely elvitte tőlünk; még egyszer búcsút intettünk, még egyszer reánk mosolygott, azután eltünt előlünk, akkor még nem sejtettük, örökre.

Elutazása után egy héttel, október 5-én, hozta a távirat a megrendítő hírt, haláláról. Hétfőn, október 7-én, jött vissza közénk virággal borított koporsójában. Temetése hétfőn délután ment végbe, valóban impozáns módon, az egész város óriás részvéte mellett. A tanintézetek közül az állami polgári leányiskola, a női kereskedelmi tanfolyam, az Orsolya-rendü apáczák polgári iskolájának növendékei és a tanitó-képezde növendékei testületileg vonultak ki. Az óriási menetben könnyen meglehetett ismerni azokat, kik legközelebb álltak hozzá, kik érezték anyai szeretetét: ott haladtak fekete gyászruhában kisírt szemmel tanítványai. Zokogva kisértük utolsó utjára, kit úgy szerettünk, s kit vissza nem hívhatunk a könyek tengerével sem, de kinek emlékét és példáját hűséggel és szeretettel őrizzük az életen át.

Győr. *Vlaszatyné Kiss Mariska.*

MADÁCH «AZ EMBER TRAGÉDIÁJA».

(Második közlemény.) *

A miltiadesi Ádámot megejti a szabadság édes álma, varázsa! Luczifer kétségbe akarja ejteni, be akarja neki kézzelfoghatóan bizonyítani, hogy a legszentebb, a mi férfi-lelket méltóan dobogtat, az emberszeretetből táplálkozó *szabadság eszméje* csak a képzelet múló játéka, buborék, mely nem létezik, melynek csak az ő, csak a Madáchéhoz hasonló balga, ideális lelkek adnak lételt, az ő hitük tünő, múló gyermeke e kimera!

Kinek a szivét nem dobogtatta, ihlette meg hasonló boldog idealizmus! A lehetetlen is elérhető, közel van az égbevezető szivárvány hid!!

Nemesebb, magasztosabb nagyravágyás tölti el Miltiades lelkét a Faraoénál. Arra vágyik, hogy a nagyravágyást győzze le magában.

«Van a léleknek egy erős szava
A *nagyravágy!* A rabszolgában alszik.
Vagy szűk körében bűnné aljasul.
De vérével táplálván a szabadság
Nagygyá növeszti, mint *polgárerényt*
És költ életre minden szép, nagyot,
De hogyha túl erős, anyjára tör
S küzd vele, míg elvérzik egyikök.»

Miltiades nem vérzik el, de vérét ontja nemes büszkeséggel, önérzettel, haraggal, mikor látja, hogy megcsalta saját magát. Ezt

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

a csalódást el nem viselheti! Oh hányszor, hányszor hull a szivvére hasonló esetekben!

Csak Luczifer kaczag:

«Mi jó az értelemnek kaczagni ott,
Hol szivek megrepednek!»

De a Miltiades szive nem reped meg, a legutolsó pillanatban megnyugvás száll belé.

«Pallas meghallgatott, megnyugvás szállt szivembe!»

Luczifer:

«Átok reád hiú ábránd világ,
Megint elrontád legszebb perczemet.»

*

Az ideálista Ádám a szenvedett vereségért — óh mert az volt tagadhatatlanul — kárpótlást keres a reális világi érzéki gyönyöreiben. A kéjek serlegét fenékig fogja üriteni, és akkor, akkor kielégítést talál a szive! Hát az is van Sergiolusnak? ki a mámorral soha sem tud betelni, kinek sohasem elég a gyönyör, ki csak azért irigyli Herkulest, mert több erővel szívhatta a kéjt.

De mikor Luczifer látszólag így diadalát üli, Sergiolus már azon tünődik:

«Vagy a gyönyör csak egy
Ital viz-é hát a meglankadottnak,
S annak halál, ki karjaiba dűl?»

A gyönyör utáltatja meg vele a gyönyört, a kéj a kéjt, Luczifert a saját fegyvere ejti el. És mikor Juliája életre kelti megdermedt szivét, attól fogva már nem látja a körülötte dúló erkölcstelen világot, nem hallja a tivornya alkotta bachusi éneket:

«Úgy érzem — mondja — mintha álomban feküdném
A zerge hangon messze multba szállok
Hol nagy s nemes volt lelkem hivatása.»

s megérti Péter apostol szavát:

«Nem bírod úgy-e kéjek mámorával
Elandalítni azt a szózatot,
Mely a kebelnek mélyét felveri
S jobb czél felé haladni ösztönöz?»

Nem, nem birja, nem is akarja, keresi a jobb czélt, keresi az Istent!

«Legyen hát czélod: Istennek dicsőség
Magadnak munka. Az egyén szabad
Érvényre hozni mind, mi benne van
Csak egy parancs kötvén le: *szeretet!*»

És ez lesz a czélja! Örökre?? Nem, még találkozik Lucziferrel!

*

Ki ne ismerné Tankrédet? «a szenytelen becsület, isten szent dicsérete, a nővédelme s a hősiség» lovagját? Ezzé lesz a mi Ádámunk — és nem érti, hogyan lehetett ő valaha Sergiolus, hogyan uralkodhatott lelkén aljas gondolat, mikor most eszméi versenyt ragyognak a csillagokkal s az égő napsugárral? Hányan nem értjük ezt? Hogyan gyönyörködhetett kétségbeesett gladiátorok véres harczi zajában, mikor most megbékült lelkének imája, zsoltára szeliden száll fel a teremtés urához. És erőt nyer Tőle, erőt Istenétől, hogy Istenéért harczolhasson.

«Csak egy parancs kötvén le: *szeretet!*»

De Luczifer résen áll! Nem tűrheti Ádám lelkében a diadalt. Meg kell az érzelmet ölni. Meg kell törni Ádám hitét a saját hite iránt! Mert Ádám mindig, most is nagyravágyó! A miltiadesi nagyravágyás, az erény nagyravágyása keresztény szellemben, ez tölti be a lelkét! A lovagrend szent tanaival akarja átformálni a tömeget, nem leszállani hozzá, magához emelni azt! Lehetetlent akar! Csalódnia kell! Legnagyobb csalódás akkor éri, mikor a «szeretet parancsát» látja félreértve, kigunyolva. Luczifer megmutatja neki: semmiségért áldoznak vért, életet az emberek; tévhitben, tévtanért egy «i» betűért a Jézus nevében,

«Mi akkor a magasztos, nagyszerű?!»

és elhajítaná kardját, ha — mint mondja —

«Titkos szózat nem sugná szüntelen,
Hogy a kort nekem, nekem kell újjá teremtenem!»

Óh ez a titkos szózat! Beh sokan tönkre mennénk nélküle!!

Tiszta, eszményi szerelmet érez Izaura iránt s egy fogadás, mely az imádott leányt örökre a zárda rabjává teszi és a kor szelleme megsemmisítik boldogságát. Isten akarja ezt? Az Úr állja útját az ember boldogságának? Hol van itt megnyugvás? Ezer kétely, ezer formában: mi hát a bűn? mi az erény? a büntetés? a jutalom??

«Csatára szálltam szent eszmék után
S találtam átkot hitvány felfogásban
Isten dicsére embert áldozának
S az ember korcs volt eszméim betölteni!
Nemesebbé vágytam tenni élveink
S bűn bélyegét süték az élvezetre!
Lovag erényt állíték s ez döfött
Szivembe tőrt! El innen új világba!
Ne lelkesítsen többé semmi is!
Mozogjon a világ, a mint akar!
Kerekeid többé nem igazítom,
Egykedvüen nézvén botlásait,
Kifáradtam, pihenni akarok!!»

Szegény Tankréd! szegény Ádám! hát szabad-e ezt mondani?! Szabad-e kifáradni? Nem!! Büntetést von ez maga után! Nem menti ezt a legnagyobb csalódás sem! Nincs kegyelem! Az élet nem ismer pihenést, csak vágyat ébreszt a pihenés után! Igaza van Luczifernek, mikor gúnyosan azt mondja:

«Én alig hiszem, hogy szellemed,
E nyugtalan erő pihenni hagyjon?»

Igaza van! Nem is pihen meg Ádám!

*

Kínos vergődés az ő képzelt pihenése, lelke elvesztette ruganyosságát, ifjuságát, erejét, hitét! Beteg a szive, beteg a lelke, beteg a fantaziája, beteg minden gondolata. Mi gyógyítja meg? a tudomány? a szerelem? A tudományt elárulja szerelméért és szerelmét áldozatul hozza a tudománynak.

«Elárulom tudásomat —
Megfertőzöm, midőn haszontalan

Időjóslást, horoskopot csinálok,
Eltitkolom, mit lelkem felfogott,
És hirdetem, mit, jól tudok, hamis.
Pirulnom kell, mert rosszabbá levék,
Mint a sybyllák, kik hivének abban,
A mit jósoltak, míg én nem hiszek!»

Mondhatatlan kételyek gyötrik. Nincs összhang lelke és a körülötte hullámzó léha világ között:

«Kétséges rang-e hát szellem? tudás?
Homályos származás-e a sugár,
Mely az égből homlokomra szállt?
Hol van nemesség más ezen kívül?»

Igen «az ember tragédiájá»-nak Keplerjét ismerjük, sajnáljuk!

«Oh nő, ha Te meg tudnál érteni?!
Ha volna lelked oly rokon velem,
Minőnek első csókodnál hivém,
Te büszke lennél bennem s nem keresnéd
Kívül a boldogságot körömön,
Nem hordanál mindent, mi benned édes,
Világ elé; s mindent, mi keserű,
Nem tartanál fel házi tüzhelyednek
Óh nő! mi végtelen szerettelek!»

Nem, nem tud hinni sem a társadalmi-rendben, sem a tudományban, sem a szerelemben! Minden fáj, a mi körül veszi, minden silány, mindenből hiányzik a lélek, a világosság, a szép, a nagy, a magasztos, a nagyszerű! És szenved végtelen, mert nem él és nem halott, mert nincs ereje élni és nincs ereje meghalni!

«Kivántam kort, mely nem küzd semmiért. Hol a társasrend megszokott nyomát

E megszentelt előitéletet, nem bántja senki
Hol nyugodhatom
S egykedvű mosolylyal hagyhatom
Heggedni hosszú harczaim sebét.
Megjött a kor, mit ér, ha e kebelben
A lélek él, e kinos, szent örökség,
Mit az egekből nyert a dőre ember
Mely tenni vágyik, mely nem hágy nyugodni
S csatára kél a renyhe élvezettel!»

Szegény Ádám! Szegény Madách! Csaknem áldozatul esik végtelen szenvedésének. A kétségbeesés Luczifere már-már hatalmába keríti

«Benn magányos, árva gyertya ég
Kívül leskelődik a sötét.»

a hitetlenség gyilkoló sötétsége, örvénye, posványa, hogy elnyelje, megsemmisítse, megölje!

Oh, de egy ilyen lélek nem veszhet el, eltévelyedhet, de ismét megtalálja az Urhoz vezető utat, mert közel rokonságban van az Urral, mert isteni eredetét meg nem tagadhatja.

Mily erős, hatalmas vágygyal óhajt ismét egyesülni Istenével:

«Oh tárd ki, tárd ki végtelen nagyság
Rejtélyes és szent könyvedet előttem
Törvényidet ha már már ellesém,
Felejtem a kort és mindent, körültem,
Te örökös vagy, míg az mind mulandó
Te felmagasztalsz, míg amaz lesujt!»

A nagy sivár egyedüllét megszünik és a mint felépül a hit, már ismét érdekli az élet, nem a saját a közös élet, a társadalom, a haza élete. Megérti, hogy a korszellem állta útját boldogságának és megbocsát a nőnek:

«Minő csodás keverése rossznak, nemesnek
A nő, méregből, mézből, összeszürve
Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
Míg bűne a koré, mely szülte őt.»

Már hallja a jövő dalát:

«Óh hallom, hallom a jövő dalát,
Megleltem a szót, azt a nagy talizmánt,
Mely a vén földet ifjuvá teszi
Egyenlőség! testvériség! szabadság!!»

Oh te csodálatos isteni Gondviselés, hogy neked minden, minden sebre van balzsamod!

«Egyenlőség, testvériség, szabadság!!»

*

Igen, ez valóban a jövő dala! Eljött, eljön úgy hitte Ádám, a franczia forradalom nagy Dantonja, úgy hitték, hiszszük ő előtte, ő utána százan, százezeren, valamennyien, a kik boldognak óhajtjuk látni az embert, lessük, várjuk az egyenlőség, a testvériség, a szabadság diadalát!

«És hogyha mindjárt vérengzők vagyunk is
Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt
Csak a haza legyen nagy és szabad!»

Áldozatot kívánnak ez eszmék, ki nem tette le már a maga áldozatát ez eszmék oltárára? De vajjon okvetetlenül véráldozatot?? Avagy csupán az emberi fékevesztett vágyódás tulzása követeli ezt? Bűn volt az emberáldozat minden időben! Nem, nem lehet isteni rendelet, hogy ez eszmék így jussanak diadalra! Nem ezt akarta Danton, nem ezt! Megtévedt az ember, eszmék tévesztették meg, de ez nem menti a tévedést! Eszmék szolgálatában is bűn marad a bűn. Pedig Danton magasan járt mások felett, feláldozza magát is mint egyént!

«Az áldozat, hidd el, magam vagyok
S ha irigyelve nézik is hatalmam,
Örömtelen, megvetve életet,
Meg a halált, nézem királyi székem
S várom, mikor jön már reám a sor!»

Szükség van-e erre az áldozatra? E néhány sorban benne van a Danton, az Ádámok tragikuma. Örömtelen nézi az életet s megveti a halált, mert hiányzik belőle a szeretet az eszmék szülő anyja, tápláló ereje.

«E vér közt úgy gyötör az egyedül lét,
A sejtelem, mi jó lehet *szeretni!*
Óh nő csak egy napig tanítanál
Ez égi tudományra, második nap
Nyugodtan hajtanám bárd alá fejem!»

Mit szól hozzá Luczifer? Örül neki, hogy felébredt Ádámban az ember s megöli benne a félistent, a mely kezdett neki, Luczifernek kellemetlenné válni. Kéjjel hallgatja Danton szavát, a ki Luczifer szerint a saját sír versét mondja el e szavakban:

«Ha látna most ellenség, jó barát,
Hogy az, kit a sors korbácsolt tova
Vihar gyanánt tisztítni a világot,
Mostan megáll a vérpadon szeretni
Egy kis leánynál és köny ég szemében:
Megjóslaná, hogy Danton elbukik
S kaczagna!»

Kaczag Luczifer is, mert elbukott Danton, de csak látszólag! Hisz ez az egész csak a jövő dala volt, a sziv vágyának erős lüktetéséből fakadó hatalmas álomkép! Kepler álma. Igen az egész franczia forradalom nem egyéb az emberiség történetébe, életébe, beillesztett borzalmasan szép, vonzó és taszító, felemelő és lesujtó, fenséges és veszedelmes örök életet, erőt hirdető álomképnél! mely egyszer, egyszer legalább minden Ádám, minden ember lelkében megismétlődik.

«Tehát csak álom volt és vége van!
De nem mindennek. Az *eszmék erősbek*
A rossz anyagnál. Ezt ledöntheti
Erőszak, az örökre élni fog!
S fejlődni látom szent eszméimet
Míg lassan bár, betöltik a világot!»

Nem lehet az ember lelkéből kiirtani a hitet ez eszmék iránt, száz meg száz véres zivatar sem képes erre! Hogy is lenne az lehetséges, mikor ez eszmék hirdetik az Istent, a feltámadást! E három ragyogó csillageszme vezeti az éj sötétjében királyokat, pásztorokat az Úr elé!

Ádámot ez álom, a szabadság, egyenlőség, testvériség, édes, büvös, csábos álma ismét életképessé teszi! Oh hányszor öntöttek ez eszmék új életkedvet a megroskadt ember lelkébe, a mi lelkünkbe — hányszor szólították az élet zsongó, buzogó tömkelegébe az embert, hogy résztvegyen az élet, a hiúság vásárában, mondjuk a londoni vásárban.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Berta Ilona.*

KOMOLY DILETTANTIZMUS.

Hazai lapokban olvasom, hogy *Budapesten Huszár Ilona* bárónő és *Ujlakyné Madarász Adelin* úrnő női művésziskolát nyitnak, — különös tekintettel az iparművészeti kiképzésre.

Angol, franczia vagy német lapban, a megszokottság közönyével suhanna át szemem hasonló tartalmú közlésen. A külföld központi városaiban annyi az ilyen magániskola, hogy fel nem tünik, ha egygyel több. Legfeljebb az iskolához közel lakó családok figyelmét kelti fel gyakorlatiság szempontjából. Nem kell távolabb eső iskolát felkeresni. Ez időmegtakarítást jelent. A mit a kulturember nagyon meg tud becsülni.

Magyar ujságban olvasva azonban ez több *nekünk* egyszerű hirlaptudósításnál! A magyar kulturélet pirkadásának első derengő sugarát üdvözlöm benne. Jelentősége messzehatóbb, mint azt talán a lelkes úttörők maguk is gondolnák! *Magyarnők* nyujtanak alkalmat *itthon* leányaink művészi hajlamainak fejlesztésére, ápolására! Ez több, mint a mennyit néhány évvel ezelőtt csak remélni is mertünk volna!

Lesznek, a kik bizalmatlansággal fogadják a derék, bátor vállalkozást. Akadnak valószinűleg kicsinylők is, a kik nehány peszszimisztikus megjegyzéssel eltemetni vélik az ügyet. Ezek azonban jobban elő fogják segíteni az iskola felvirágzását, mint a női műkedvelés iránt udvariaskodók tömjénezése.

Minden téren, hol a nők a férfimunkával versenyre kelnek, ez a tapasztalat: hogy a nő nagyobb igyekezettel és odaadással él feladatának, mint a férfi. Ennek titka épen a női munka iránt való bizalmatlanságban rejlik. Mert az ambiczionak nincsen erősebb rugója: a bizalmatlankodók lefokozásánál! A nemes ambiczió

meg komoly törekvésekre serkent. A mely munkának pedig komolyság a szülője, annak siker a testvére.

Lesz még az iskolának más szekérkötője is: Pató Pál uramék! Ez már veszedelmesebb elem. Velök számolni jó lesz. Őket nem elég lefokozni, de meg kell hódítani! Nem könnyű dolog, de elodázhatatlan: mert immár meg kell törni! Nem szabad késnünk állásunkat kulturai téren is elfoglalni. E pozicziót megszerezni a legcsekélyebb mozzanat sem lényegtelen. S hogy a kiküzdendő helyen megállhassunk: a legnagyobb áldozattól se riadjunk vissza!

Megszoktuk, hogy mindenütt, így a kultura mezején is az állam legyen a kezdeményező és fentartó. Külföldön ez másként van. Angliában és Németországban épen társadalmi úton jön létre a legtöbb kulturintézmény. Az eredmény azt mutatja, hogy nekik és nem nekünk van igazuk. Vagy azt akarja ez az ellentétes felfogás bizonyítani, hogy a mi társadalmunknak nincsenek kulturigényei? A két lelkes művészi műveltségű hölgy kezdeményezése — hála Isten! — az ellenkezőről tesz tanuságot. A művelődési vágy épen úgy meg van bennünk, mint más czivilizált nemzetben, de valjuk be: — indolensek vagyunk. Ha megesik, hogy egy-egy külföldi vendég közénk téved, megelégszünk azzal, hogy ősi eredetiségünk attributumait bemutatjuk neki: paprikát, töltött káposztát, czigányzenét, pusztát, csikóst. Itt az idő, hogy észrevegyük idegeneink jóakaratú, de sértően elnéző tekintetét! Egy rangba soroznak azon keleti népekkel, a kiket ethnographiai furcsaságként tanulmányoznak. Ez nem nagyítás, ez szomorú tény. Hasonlítsuk össze azt az óriási különbséget, mikor meg mi kerülünk ki külföldre. Nem győzünk betelni a kulturális haladás jótékony hatásával.

Nálunk az esthetikai műveltség még csak egyesek kiváltsága. Olyan egyéneké, a kiknek jó sorsa kiváltságos helyzetet szánt. Még nem közkincs. A mig pedig a műveltség általános niveauja nem lesz szélesebb alapú, addig kulturéletről, — szűkkörben igen, de nemzeti értelemben nem lehet szó. Mennyit tehet ez irányban a művelt tanító, tehát az iskola, azt rábizom az olvasó itéletére.

Egyesek műveltségét kell a társadalomnak igénybe vennie,

hogy általánosítsa hatását. A társadalom feladata, hogy ezt az igénybevételt lehetővé tegye. Ezért üdvözlöm oly hazafias örömmel a két hölgy ideális törekvését. Megadják társadalmi úton az alkalmat a művészi műveltség megszerzésére.

Mint a legtöbb társadalmi mozgalomnál, úgy e téren is a *nők* azok, a kik helyesen fogták fel missziójukat: a műkedvelés fejlesztését választották alapul, melyen általános esthetikai műveltségünk felépülhet. Ez a bázis maga elég biztosíték rá, hogy milyen *komolyan* veszik az iskola czélját.

A dilettantizmus a képzőművészetek terén fontos eleme művelődésünknek. A hol a *komoly dilettantizmus* virágzik, ott van érzék, értelem a képzőművészetek iránt. Művészi értelemmel biró társadalom neveli a tehetséget. Tehetséges milieuből kerül ki a genie. Csak az tudja megitélni és megbecsülni a teremtő művész művét, a ki maga is tud művészileg foglalkozni. A mit pedig megbecsülni, megérteni, átérezni birunk: az egyéni értékünkké válik. Az értékérzet *igényt* szül. Nem kell már ott a nemzeti kulturát félteni, hol a *művészi igény* kielégítést követel!

Hogy a komolyan vett dilettantizmus mily fontos eszköze művészi műveltségünknek, arra legközelebbi példa a zene. Tekintsünk vissza, miként fejlődött ki a műkedvelőzenéből magyar társadalmunk jelenlegi magas niveauju zeneértelme! A mult század második felében a pinczelakásokból a IV-dik emeletig végighangzott a «Szűz imája». A mely lakó nem tudta túlzúgatni a «Kloster Glock»-éval, az kénytelen volt megtanulni zongorázni, ha biztosítani akarta otthoni nyugalmát (?) Ebből a karikaturából s utóbb a helyes határok közé szorított dilettantizmusból fejlődött a mai hangversenyek klasszikus zeneszámait élvező közönségünk.

A műkedvelés fejlesztésénél egy úttévesztő nyomfa van, mely azt rossz irányba terelheti: az *önbirálat hiánya*. «A hajlam még nem tehetség, a tehetség még nem művész» — mondja Eötvös. A műkedvelő ismerje fel a határmesgyét, mely őt a teremtő művésztől elválasztja. A műkedvelő még nem művész. Leányaink szépen zongoráznak, énekelnek, de azért még nem valamennyi Menter Zsófia vagy Patti.

Huszár Ilona és Madarász Adeline iskolájának kriteriuma e tilalomfa lesz.* Tanítványaikat helyes önbirálatra vezetik-e, vagy csak azon féltudásig, melynek csak egy ítélete van: az önbámulat.

Az iskola eszméjének realizálása, a két lelkes nő művészi tehetsége és műveltsége biztosíték arra nézve, hogy tanítványaik azon veszedelmes határt átlépni nem fogják. És akkor kívánhatunk-e törekvésüknek szebb sikert, mint egy általuk nevelt nemzedéket, melynek már *benső, egyéni igényévé lett a nemzeti kultura virága: a művészet?!* Bizunk a sikerben. Ce que femme veut, Dieu veut!

Bruxelles. *Nagy Károly.*

* Mire e sorok napvilágot látnak a fentemlített «Női festőiskolát» *Rottenbiller-utcza 46. sz. a.* (Köllő Miklós elhunyt szobrászunk volt műtermében) tényleg megnyitották.

Az előttünk levő programmból látjuk, hogy az alapítók különös tekintettel kívánnak lenni az iparművészeti kiképzésre. Czéljuk, hogy az előkelő családok hölgytagjainak alkalmat nyujtsanak tehetségük kimüvelésére, czélirányos értékesítésére, valamint a művészi izlés és értelem fejlesztésére.

Mindamellett, hogy az iskola főiránya az *iparművészet*, kiváló gondot fordítanak a természet után való rajzolásra és festésre is, a mely szakmára sikerült kitünő tanerőket megnyerniök.

Különösen felhivják a t. közönség figyelmét szobrászati tanfolyamukra, melylyel egy nagy hazai szükségletnek vélnek eleget tenni és a mely szintén egy kitünő művész, Kallós Ede vezetése alatt fog állani.

Igyekezetük oda irányul, hogy a tanítványoknak módot nyujtsanak az iskola vezetősége által rendezett kiállításokon munkáikat a nagy közönségnek bemutatni és értékesíteni. Azonkivül időről-időre rendezett iskolai versenyeken jutalomérmeket fognak kiosztani.

A műtermek megválasztásánál különös figyelemmel voltak arra, hogy azok az egészségnek megfelelők legyenek és a tanítvá-

nyokat kisérő hölgyeknek kényelmesen berendezett szalont és egy kis könyvtárt bocsássanak rendelkezésükre.

Beiratkozni még mindig lehet az iskolában és *Huszár Ilona* műtermében, VII. Városligeti fasor 26., mindennap 2—4-ig délután.

Levélbeni megkeresésekre az intézet vezetői készséggel válaszolnak.

Ezen női festészeti és szobrászati iskola több tanfolyamból áll, nevezetesen: *Iparművészeti tanfolyam, mintázás élő modell után, rajzolas és festés élő modell után, aquarellfestés, butortervezés, lakásdiszítés, kézimunkatervek kivitele, himzés, aplikáczió* stb. Ezenkivül tanulhatnak a növendékek perspectivát és anatomiát. Ajánljuk olvasóink figyelmébe e komoly törekvéssel alapított iskolát, melynek czélszerű berendezéséről magunk is meggyőződést szereztünk. *Szerk.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

II. Felsőbb leányiskolai értesítők.

1. Értesítő a budapesti m. kir. áll. felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos felső továbbképző tanfolyam 1900—1901-diki huszonhatodik iskolaévéről, közli Szuppán Vilmos igazgató.

Az év történetéből megemlítésre méltó az ifjuság vallásos nevelése; iskolai ájtatosságokat tartottak minden hétfőn délelőtt az első óra alatt külön-külön az egyes vallásfelekezeteknek, s azonkivül egyes iskolai ünnepélyek alkalmával. A róm. kath. vallású növendékek szept. 24-én a magyarországi keresztyén egyház 900 éves fennállását ünnepelték. — A testi nevelésről is gondoskodtak; eszközök a testgyakorlás és a táncz; ez utóbbit Nyrschiné Filó Gizella, a m. kir. opera táncztanítónője vezette két csoportban heti 2—2 órában; a tanfolyamra 103 növendék járt. — Az æsthetikai és irodalmi tanítás támogatása végett elvezették a felsőbb osztályok növendékeit a Nemzeti Szinházba Katona «Bánk bán»-ja s Madách «Az ember tragédiája»-nak s nov. 19-én a m. kir. Operába, Liszt Ferencz Erzsébet-oratoriumának remek előadására. — A rendkivüli rajzórákat (III. IV. o.) Szerémi Alajos int. rajztanár vezette. — A következő tanulmányi kirándulásokat tették csoportonként: a Nemzeti Muzeum természetrajzi tárába, a Margitszigetre, az állatkertbe, a Hűvösvölgybe, Lipótmezőre, Gödöllőre, Besnyőre, Visegrádra; erdészeti kiállításba; Aquincumba, iparművészeti muzeumba, műcsarnokba, Nemzeti-Szalonba, a magyar nők kiállításába; orsz. képtárba, nevezetesebb középületekbe s templomokba; a tud. egyetem növénytani kertjébe; Esztergomba s e nap délutánján Kovácspatakra (jun. 17-én); az «Uránia» tud. szinházba («XIX. század története» és «Amerika» cz. előadásokra. — Iskolai ünnepélyek voltak: okt. 4-én, nov. 19-én, febr. 16-án (Vörösmarty-ünnepély). — Az egészségügy, tekintve a városban előforduló fertőző betegségekre, kielégítő volt. A növendékek egészségének megóvására kiváló gondot fordítottak. — A tantestületben történt változások: Almási dr. Balogh Tihamér az isk. orvosi s egészségtan tanításáról lemondott. Ő volt az első egészségtan tanár Magyarországon. Eme intézetnél kezdte meg 19 évvel ezelőtt működését. Saját kérelmére nyugalomba vonult közel 25 évi tanítás után Bosányiné Edwards Ellen r. tanítónő. — Dr. Szabó Pétert r. tanárt a közokt. min. hasonló minőségben a középiskolai tanárképző gyakorló főgymnásiumához nevezte ki, kinek helyébe lépett Váncza Mihály a fiumei áll. felsőbb leányiskola volt tanára; a tanítónői állást betöltötte Hermann Teréz lőcsei áll. fels.

leányisk. tanítónő; a távozó dr. Balogh T. helyét dr. Siklóssy Gyula foglalta el. — Hosszabb ideig volt távol az intézettől az igazgató, mert a közokt. min. megbízásából tanulmányozta a párisi kiállításon az ottani leányiskolákat. Hasonlóan tett ugyanott tanulmányokat Hoffmann Frigyes az int. tanára is. — Nagy ünnepélyt rendeztek az igazgató 25. évi tanári működése alkalmából. — Meglátogatták az intézetet: dr. Morlin Emil min. oszt. tanácsos, dr. Erődi Béla tanker. főigazg., dr. Hegedüs István egyet. r. tanár s mások. — A tantestület nőtagjai voltak: Bacherné Goldzieher Ilona, özv. Bokelbergné Zimmermann Ilka, Buzogány Ágnes, Décsei Janka, Egan Lujza, Hermann Róza, Hermann Teréz, Kurtzné Zelles Etelka, Odor Emilia, Odor Henriette, Schlatterné Juhász Krisztina, özv. Sólyomné Rozenberg Izabella, Szekeres Margit és Vargyasné Petz Vilma. — A növendékek létszáma: (I./*A.* = 34, *B.* = 33; II. = 53; III./*A.* = 39, *B.* = 36; IV./*A.* = 37, *B.* = 39; V./*A.* = 48, *B.* = 49; VI./*A.* = 40, *B.* = 43; VII. = 18; VIII. = 19.) = 488 volt. — Vallásra nézve: rom. kath. 133; ág. ev. 28; ev. ref. 17; gör. kel. 2; unit. 1; izr. 307. — Anyanyelvre nézve: magyar 481; német 6; más 1. — A latin nyelvi irányú osztályok növendékei közül 18 ment érettségire (az V. ker. áll. főgymn.-ba); u. a. s más tanerők is működtek, mint a felsőbb leányikolában. Bő részletességgel szól erről meg a többi szokott közleményekről az értesítő számos oldala.

2. Értesítő a budapesti állami «Erzsébet Nőiskola» felsőbb leányiskoláról az 1899/900. és az 1900/901-ik iskola évekről. Szerkesztette: Lázárné Kaszner Janka igazgató.

Ezen helyen az iskola történetét nem említem, mert azonos — a már közölt — polgári tanítónő-képezdéjével. (Lásd: 1901. évfolyam szept.—okt. füzetet.) — A tanári testület tagjai: Lázárné Kaszner Janka, Balogh Zzófia, Barkáts Mária, Fabrizii Izabella, Hanzély Irma, Jausz Jozefin, Korchmárosné Buzogány Mária, Pákh Berta, Pischl Iduna, Poleréczky Jolán, Stelz Irma, Szarvassy Margit, Tavassy Mária, Thuránszky Mária, Szerdahelyi Julia, Zöllner Erzsébet, Csapek Kornelia, Heimbach Emma, Ott Vilma, Szentillay Róza, Topay Gizella; ezenkívül hat hittanárja, 13 zene-tanítónője és Imrédy Béla dr. orvosa s özv. Frænkel Ferenczné házvezetőnője volt az intézetnek. — A felsőbb leányiskolába jártak az 1899/900. tanévben: (I.=20; II.=24; III.=36; IV.=29; V.=39; VI.=21) = 169-en; vallás szerint: róm. kath. 84, ev. ref. 26, ág. evang. 18, unitarius 1, izr. 39; anyanyelv szerint: magyar 168, szerb 1. — Az 1900/901. tanévben a növendékek száma: (I.=22; II.=23; III.=25; IV.=37; V.=33; VI.=34) = 174 volt; vallásra nézve: róm. kath. 82, ev. ref. 32, ág. evang. 21, gör. kel. 4, unit. 1, izr. 33; anyanyelvre nézve: magyar 170; német 1; szerb 3. — A többi szokásos adat megtalálható a pontosan szerkesztett értesítőben.

3. Értesítő a beszterczebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola 1900/901. iskolaévéről. XVIII. évfolyam. Közli: Kerner Péter igazgató.

A tanári testületben némi változások voltak: Réthi Gábort saját kérelmére rendes tanári minőségben a temesvári felsőbb leányiskolához, helyébe pedig Keller Imre szakvizsgázott tanárjelöltet, továbbá Poleréczky Irma r. tanítónőt saját kérelmére az egri felsőbb leányiskolához; helyébe Kaszelik Malvint helyezte a miniszter úr. — Vranyczany Gab-

riella r. tanítónő a «Teleky Blanka körtől» 2000 kor. segélyt nyerve, a miniszter úrtól egy évi szabadságot s ajánló levelet kapott a párisi tanulmányútra, melyet szabadságolása idején végzett. Óráit részint a tantestület, részint Solti Adél okl. polgári iskolai tanítónő tartotta. — Május 15-ikén a IV—VI. osztály növendékeivel társas-kirándulást rendeztek Zólyom-Brézó és Kis-Garamra. — Iskolai ünnepélyt rendeztek: nov. 19-én, márczius 15-én, április 11-én és az év végén. — Az iskolát meglátogatta: ő mélt. fajkurti és koltai Kürthy Lajos cs. és kir. kamarás úr, Zólyom vármegye főispánja és Szuppán Vilmos miniszteri biztos úr. — Az értesítő elején tartalmas értekezés van: «A XIX. század és Magyarország» czímmel. — A tantestület tagjai voltak: Kerner Péter; Dercsényi Izabella, Guta József, Gutáné Oláh Mária, Jutkovichné Károlyi I., Kaszelik Malvin, Keller Imre, Litschauer Teréz internátusi igazgatónő, Serédy Ilona, Solti Adél, Stauffer Emilia, Svetschina Georgina, Vranyczany Gabriella és a hitoktatók. — A növendékek létszáma: (I.=42; II.=40; III.=42; IV.=34; V.=19; VI.=13)=190 volt. — Vallás szerint: róm. kath. 82, ág. ev. 50, ev. ref. 4, izr. 54. — Anyanyelvre nézve: magyar 133, német 43, tót 13, cseh 1. — Az értesítő a szokásos tudnivalókon kívül az állami felsőbb leányiskolák szervezetének kivonatát közli.

4. Budapesti IV. kerületi községi nyilvános felsőbb leányiskola hatodik értesítője az 1900/901. tanévről. Szerkesztette: Hahóthy Sándor igazgató.

A tanári karban változás történt; dr. Wutz Albert a VIII. kerületi községi főreáliskola rendes tanára tanította az V. *b)* és VI. *a)* osztályban a német nyelvet. — Az intézet növendékei ellátogattak a képzőművészeti kiállításokba, az «Uránia»-ba, a földrajzi panorámákba, kőrképekbe és az állatkertbe. — A gazdaságtani ismeretek s a hazafias érzék ébrentartása végett kirándultak a növendékekkel a főváros közelében fekvő helységekbe. — Az intézettel kapcsolatosan működő gimn. tanfolyamnak a VII. osztályban 8, a VIII. osztályban 12 növendéke volt, kik sikerrel érettségizve, valamennyien az egyetemre kerültek; jóakaratával érdeklődésével támogatta az intézetet a közoktatásügyi miniszter úr s Erődi Béla dr. tankerületi főigazgató. — A felsőbb leányiskolák uj tantervet kaptak, melyhez kikérték az intézet tanárainak véleményét is. — Iskolai ünnepeket tartottak: Vörösmarty születésének 100-ik évfordulóján, deczember 1-én; november 19-én megboldogult királynénk emlékére; márczius 18-án az igazgató nevenapján; április 6-án az 1848-iki törvények királyi szentesítésének emlékére; április 28-án Vörösmarty-szoboralap javára; junius 8-án a koronázás évfordulója alkalmából. — Az értesítőben «a koronázás jelentősége» s az «uj tanterv» czimű értekezéseket találjuk. — Tanári testület tagjai: Hahóthy Sándor, Andreanszky Jenő dr., Bartha József dr., Bellovits Imre, dr. Chovancsak, dr. Hirka Antal, Hohrein Lajos, Horváth József, Janecz Erzsébet, Lageza Victor, Pattersohn Sarolta, Pramer Ágoston, özv. Radnay Jenőné, Spielenberg Mária, Szemző Lajos, Tavaszy Róza, Tóth Márton, dr. Wutz Albert.

A tanulók száma összesen 294 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. 162; ev. ref. 14; ág. evang. 6; gör. kel. 2; izr. 110. — Ebből budapesti 189, vidéki 101, külföldi 4. — A gymnasium VII. (=8) és VIII. (=13) osztályba járt 21 növendék. — A latin nyelvű tanfolyamra járt

(V.=12; VI.=16) = 28 tanuló. — Az értesítőben a szokásos közlemények vannak még.

5. A debreczeni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolája s ezzel kapcsolatos tanítónőképző-intézet és elemi leányiskolák értesítője az 1900/901. iskolai évről. Szerkesztette: Dóczy Gedeon igazgató-tanár. XXVII. évfolyam.

A mi az intézet történetét illeti, azt már — a mult számban — a tanítónőképezdéknél megemlítettem, itt kizárólagosan a felsőbb leányiskoláról fogok szólani. — Érdemes felemlíteni, mielőtt a statisztikai adatokra áttérnék, hogy az értesítőben közölve van a felsőbb leányiskola szabályzatának kivonata. — A tanári testület a hittanárokat kivéve 13 tagból állt, kik közül tanítónők a következők: néhai Kalocsa Róza, Karácson Ottilia, Koós Ottilia, Konrád Teréz, Kovács Luiza, Yenny Edith, Tóth Árpádné és Mayer Margit. — A növendékek létszáma: (I.=58; II.=58; III.=55; IV.=40; V.=38; VI.=24) = 273 volt. — Vallásra nézve: ev. ref. 284, ág. ev. 12, róm. kath. 17, unit. 2, izr. 18. — A többi szokásos közlemény meglelhető az értesítőben.

6. Értesítő az egri m. kir. áll. felsőbb leányiskola 1900/991-iki harmadik iskolaévéről. Közli: Révy Ferencz igazgató.

Az értesítő szerint az iskola jelenleg bérházban van, meglehetős kényelemmel, de mindazonáltal egy kedélyesebb otthon igen üdvös lesz számára, már annál inkább, mert internátus is van benne. Nagy gondot fordítottak nemcsak a lelki nevelésre, hanem a testi nevelésre is; kínálkozó eszközeik voltak: a tornázás, a játék, a táncz és a korcsolyázás. — A tanítás a folyó iskolai évben is a budapesti m. kir. állami leányisk. miniszteri jóváhagyással ellátott tanítási szervezete szerint folyt. S mivel az idén először megnyilt V. osztályba a német s franczia nyelv tekintetében igen különböző tudással bíró növendékek vétettek fel, azért a vall. és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásából két-két csoportra osztották őket: ú. m. kezdőkre és haladókra. — Az egészségügy épségben tartására a lehető legnagyobb gond fordíttatott. Glósz Kálmán, Eger város főorvosa által tartott szemvizsgálat kielégítő volt. — A szokásos ünnepségeket megtartották, azonkívül «zenei és szavalati gyakorló előadásokat» is tartottak; november 19-én előadásra került Tordai G. Erzsi: «Erzsébet és Hungária» című drámai költeménye s deczember 3-án az igazgató névünnepe alkalmából a «Téli rege» című daljáték zárt körben; nyilvánosan április 18-án az Egerben felállítandó Dobó-szobor alapjának gyarapítására nagy műsorral. — Vörösmarty Mihály szobrára gyűjtés útján 117 korona 42 fillér gyűlt össze. — A tanári testületben áthelyezések fordultak elő; többek közt Polereczky Irmát beszterczebányáról s Kuss Gizellát a szegedi állami felsőbb leányiskolától az egri intézethez helyezték s Végessné Bogja Irma nyugalmazott állami felsőbb leányiskolai tanítónőt a kézimunka oktatásával bízták meg. — A tanításnál több reáliskolai tanár segédkezett; egészségtant dr. Polereczky Endre okl. egészségtan-tanár tanította. — Előléptetések is fordultak elő. — Berecz Antal miniszteri biztos úr a lefolyt évben háromszor látogatta meg az intézetet. — A tanári testületnek 18 tagja volt; köztük tanítónők: Blasovszkyné Tabódy Sarolta, Jurassy Berta, Kuss Gizella, Laczkovich Ilona, Polereczky Irma, Végessné Bogya Irma. — A növendékek száma: (I.=19; II.=15; III.=22; IV.=17;

V.=16) = 90 volt; köztük: 27 róm. kath., 1 ág. evang., 6 evang. ref., 58 izr. vallású volt; anyanyelve: 90 magyar volt. — Az értesítőben a szokott közleményeken kívül a női kézimunka és festészeti külön-tanfolyam működéséről is van szó.

7. A fiumei m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1900/901. iskolai évről. Közli: Gross Leopoldina igazgató.

Az intézet jelen tanévével töltötte be fennállásának 25-ik évét. 1876-ban mint egy osztatlan iskola kisebbik része 20 növendékkel vette kezdetét s azóta mindinkább fejlődött, már 1880-ban önálló öt osztályú iskola volt 75 növendékkel, 1882-ben hat elemi fölé két felső osztály állíttatott, 1884-ben «felsőbb» címe mellett polgári iskolai tanterv használatára utasíttatott. 1886-ban megnyilt a 4 felsőbb osztály is, 1891-ben valóságos fels. leányiskolává szerveztetett át, 1892-ben, majd 1893-ban megnyilt az V., azaz a VI. felsőbb osztály is, 1896-ban mintaszerű épületet kapott, mely 420,000 koronába került s 1898-ban bebutorozására s felszerelésére 26,824 korona utalványoztatott ki. — A jelen tanév az intézet történetében forduló pontot képez: az eddig kapcsolatos elemi iskola s kisdedovoda a tanév elején különválasztattak a felsőbb leányiskolától; noha az intézet épületében van s a felsőbb leányiskola igazgatója amazoknak is megmaradt számadó igazgatójának; de vezetés és szervezés dolgaiban teljesen önállók. — Az intézetnek hasznára vált, hogy a helybeli állami polgári leányiskola megnyilt I. osztálylyal. — Az intézet kilátásba helyezi, hogy internátussal is nem sokára egybe lesz kötve s így a nevelés feladatának méginkább megfelelhet. — Az év a legnagyobb rendben folyt le minden fennakadás nélkül. — A felvételre jelentkezett 264 növendék közül az intézetbe 220 növendéket vettek fel s 44-et a polgári iskolában helyeztek el. — Beiratási s tandíjat, mint rendesen, az idén sem fizettek, kivéve apróbb kiadásokra 4 koronát. — Az igazgató egy évi szabadság után, augusztus 15-én átvette az intézet vezetését; ezen idejét Párisban töltötte s miniszteri rendelet folytán az ottani egyetemen a franczia nyelvből s irodalomból tett tanulmányokat. — Az egészségügyi állapot kielégítő volt, noha az idei télnek szokatlan keménysége folytán úgy tanári testületünk, mint növendékeink egészsége veszélyeztetve volt. — 50 növendék tanult az idén tánczolni, csoportonként heti 1—1 órában. — Nagyobb kirándulást rendeztek május 11-én d. e. a déli vasút mellett fekvő Mattuglieba. — Iskolai ünnepélyekül a következőket tartották: Felséges királyunk nevenapját; boldogult királynénk emlékét november 19-én; Vörösmarty születésének 100 éves évfordulóját deczember 2-án; deczember 23-án karácsonyi ünnepélyt; február 6-án a VI. osztály hangversenyt; április 10-én a nemzeti ünnepet; junius 8-án a koronázási évfordulót és junius 22-én évzáró ünnepélyt. Valamennyi ünnepek műsora közölve van, melyből a nemzet iránti lelkesítés s hason érzelmek ébrentartása tünik ki. — Meglátogatta az intézetet: Szuppán Vilmos miniszteri biztos úr, ki tanári gyűlésen ki is fejezte megelégedését az intézet állapotát s működését illetőleg. Sokszor ellátogatott Donáth Imre kir. tanfelügyelő is. — A budapesti II. kerületi tanítónőképző-intézet növendékei fiumei tartózkodásuk alatt az intézetben nyertek elszállásolást. — A tanári testület nőtagjai a következők: Gross Leopoldina, Babare Adél, Carvin Piroska, Cidicsné Kövesdi Albertina, Dunayné Vranyczány Janka, Fülöpné Sargavy Erzsébet, Her-

rerné Drumár Alexandrina, Jungné Zerbs Rozina, Kerecsényi Gizella, Simonetti Clementina, Szegfi Emilia. — A növendékek létszáma: (I.=44; II.=51; III.=36; IV.=41; V.=27; VI.=21) = 220 volt. — Vallás szerint: róm. kath. 161, ev. ref. 6, ág. evang. 3, gör. kath. 2, gör. kel. 2, izr. 46. — Anyanyelv szerint: magyar 68, olasz 104, német 28, horvát 19, angol 1. — Az értesítő többek közt közli a «Mária Dorothea-Egyesület» fiumei körének működését is.

8. A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos internátus értesítője az 1900/901. tanévről. X. évfolyam. Szerkesztette: Kolacskovszky Elza igazgató.

Az értesítő Kemenczky Kálmán érlekezésével kezdődik, mely a különböző diófajokról s azok felhasználásáról szól; címe: «A dió.» — A tanári testületben is volt némi változás: Heger Lujza eltávozott az intézettől s óráinak betöltésére Kohn Róza okl. zene tanítónő nyert megbizást. Előléptetések is fordultak elő. — A téli hónapokban Szendrey Mihály, a kassai nemzeti szinház igazgatója ifjusági előadásokat rendezett, melyekre tanáraik vezetése mellett az intézet növendékei is ellátogattak. — Martin Molly rajztanítónő a külföldön üdvösnek tapasztalt ujításokat hozott be a rajztanítás terén; nagyobb tért engedett a természet után való rajzolásnak, az önálló tervezetek készítésének. A tanításban meglepő eredményeket ért el. — Az V. és VI. osztályban az angol nyelv rendkívüli tárgy tanításával özv. Hortiné Gizella volt megbizva. — Az egészségügyi viszonyok a lehető legrosszabbak voltak. A városban dühöngő kanyaró, vörheny, typhus, tüdőhurut a növendékeket sem kimélte meg: növendékek közül egy kénytelen volt félbeszakítani tanulmányait s egy el is költözött az élők sorából. — A szokásos iskolai ünnepélyeket megtartották. — Meglátogatták az intézetet Kőrösy kir. tanfelügyelő többször s Laczkó keleti akadémiai tanár. Hivatalos látogatást tett április 25—28-ig Szuppán Vilmos miniszteri biztos úr. — A tanári testület nőtagjai a következők: Kolacskovszky Elza, Bock Gizella, Kovács Stefánia, Kubacska Emma, Rokszer Ilka, Zagróczky Jolán, Zellán Rózsa, Grosschmiedné Ratkovszky Margit, Koncz Erzsébet, Máhr Adél, Marlin Molly, Mikó Szerén, Radvány Anna, Kohn Róza, Mayer Irén, özv. Hortincz Gizella. — A növendékek létszáma: (I. *a* = 31; I. *b* = 30; II. *a* = 30; II. *b* = 28; III. *a* = 24; III. *b* = 25; IV. = 39; V. *a* = 20; V. *b* = 20; VI. = 21) = 268 volt. — Vallás szerint: róm. kath. 100, gör. kath. 6, ág. evang. 32, ev. ref. 15, izr. 115. — Nemzetiség szerint: magyar 266, német 2. — Az internátusban 39 növendék volt 9 tanítónő felügyelete alatt. — A szokásos közleményeket megtaláljuk az értesítőben.

9. A kiskun-halasi ev. ref. felsőbb leányiskola értesítője az 1900—1901-ik évről. Szerkesztette: Hoffer Teréz igazgatónő.

Az értesítő «ünnepi beszéddel» kezdődik, melyet Szabó Gy. Iván Vörösmarty Mihály születésének száz éves fordulóján tartott. — Ezen iskolaévben is több gymnasiumi tanár tanított az intézetnél. Alig, hogy megkezdték a tanítást, már is gyász érte őket, szept. 12-én egy II. osztályba járó növendékük nagymérvű himlőben elhunyt. — A táncztanfolyamra ez évben 26 növendék járt, melynek vezetése Juhász Ferencz tánczmester kezében volt. — 1900 decz. 1-én Vörösmarty Mihály 100-ik születés napjának évfordulóját megünnepelték szép ének- és szavalati

előadásokkal. Nemsokára egy házi hangversenyt rendeztek, decz. 16-án díszes programmal. — Márcz. 15-ét szintén, mint mindig, úgy most is megünnepelték. — A tanári testület nőtagjai voltak: Hoffer Teréz, Bankos Irma. 9 főgymnasiumi tanár működött az intézetnél. — Az intézet növendékeinek száma: (I. = 15; II. = 15; III. = 8; IV. = 7) = 45 volt. — Vallásra nézve: ev. ref. 26; ág. ev. 2; róm. kath. 5; izr. 12. — Beszél csak magyarul 42; beszél magyarul meg németül 3.

10. Értesítő a kolozsvári áll. felsőbb leányiskola 1900/901. iskolai évéről. Kiadja az igazgatóság.

Ez év fontos korszakot nyit meg a kolozsvári áll. felsőbb leányisk. történetében. Fennállásának ezen 21. évében kényelmes és díszes új otthonban kezdi meg munkásságát az intézet; igaz, hogy még sok nehézséggel küzdve, sokat nélkülözve, néha még szenvedve is, különösen az intézet környékének rendezetlen volta miatt. Az intézet a régi épületben elhelyezve tovább már nem maradhatott a túlzsufultság miatt. Báró Eötvös Loránd miniszter úr belátta a helyzetet, s új épület építését rendelte el. A mit nem végezhetett el, elvégezte Wlassics Gyula miniszter úr. 1899 tavaszán Alpár Ignácz műépítész tervei szerint megkezdte az intézet építését a budapesti Haussmann czég, mit átvett az Erdélyrészi Építő Társaság, mit 1900 szept. havára be is fejezett. Az értesítő bőven leírja úgy az intézet külsejét, mint belső berendezését s elolvasva azt, minden nagyzás nélkül mondhatjuk, hogy a felsőbb leányiskola új otthona az egészségi és pædagogiai követelményeknek a lehető legjobban megfelel. Méltán dicsőiti ez új iskola: Wlassics Gyula miniszter úr ő excellenciája lelkes buzgalmát, Szuppán Vilmos miniszteri biztos úr ő nagyságának lelkes s fáradságot nem ismerő ügybuzgalmát és Kolozsvár szab. kir. város polgármesterének támogató jóindulatát. Az intézet tervrajzát az 1901/902. év Értesítőjében fogják közölni.

Az iskolaévet rendes időben megkezdték, noha a berendezés még nem volt mindenütt készen. — A tanári testületben megerősítésen s előléptetésen kívül semmi változás nem történt. Az egészségügy kitünő volt, noha az épület új volta miatt lehetett tartani a betegségtől; a városban pusztító járvány az intézetet nem érte s a tanítás minden megszakítás nélkül folyhatott. A szokott iskolai ünnepeken kívül sikerült Vörösmarty-ünnepélyt rendeztek, melyen 61 korona gyüli össze az ünnepelt szobrára. Az önképzőkör záróünnepélye is szépen sikerült. — Meglátogatta az intézetet nov. 29-én Zsilinszky Mihály államtitkár úr ő méltósága; a miniszteri biztos Szuppán Vilmos úr aug. 28-án s nov. 7-én járt az intézetnél sürgetni a munkálatokat, majd a berendezett épületet megtekinteni. — A kedvezőtlen időjárások miatt a tervbe vett tordai hasadék megtekintésére tervezett kirándulást elhalasztották s helyette csak kisebb füvészeti kirándulásokat rendezte a környéken. — A tanári testület nő tagjai a következők: De Gerando Antonina, Békésy Lila, Biella Mária, Binder Laura, Butyka Vilma, Keul Sarolta, Kiss Sarolta, Linder Auguszta. — A növendékek száma: (I. = 43; II. = 42; III*a*) = 29; III*b*) = 27; IV. = 39; V. = 33; VI. = 21) = 234. — Vallásra nézve: rom. kath. 85; ág. ev. 21; ev. ref. 49; unit. 13; gör. kath. 14; gör. kel. 4; izr. 48. — Anyanyelv szerint: magyar 210; német 6; román 18. — A jelen évben megnyitott internátusnak 20 tagja volt; a felügyeletben segédkeztek: Lityán Victoria, Raymond Ilona és Schlick

Gizella tanítónők. Az értesítőben a szokásos közlemények kívül az intézet kebelében működő önképzőkörnek «titkári jelentése» is megtalálható.

11. A lőcsei m. kir. áll. felsőbb leányiskola huszadik értesítője az 1900—1901-ik tanévről. Közli: Klimkó Mihály igazgató.

A tantestületben változás volt: Hermann Terézt saját kérelmére a budapesti állami felsőbb leányiskolához tették át s helyébe Csiky Paulát nevezték ki; többen élveztek előléptetést. — Ünnepélyt rendeztek: nov. 19-én Erzsébet királynénk emlékére; okt. 4-én Ő felsége a király nevenapján; márcz. 2-án s 3-án a városi szinházban műkedvelő előadást; ápr. 11-én az 1848-iki törvények szentesítésének évfordulóján. — Tanulmányi kirándulást rendeztek Késmárkra, hol megtekintették: «Regenhardt és Társai» fonó- és szövőgyárát, a «Jeruzsálem» nevű késmárki hegyen levő sétányt, a «Wein Károly és Társai»-féle szövő és vászonfehérítő gyárat és a Tököly várban elhelyezett, Schickedanz Kornélia vezetése alatt álló himzőgyárat. — Az egészségi állapot — a városban levő járvány mellett — kielégítő volt. — Hivatalosan meglátogatta az intézetet 1901 ápr. 23—25-ik napjain Szuppán Vilmos min. biztos úr. — Tantestület nő tagjai: Andreanszky Olga, Csiky Paula, Deésyné-Volko Ludmilla, özv. Eördöghné-Holzinger Anna, Klimkóné-Kozmund Vilma, Moldován Anna és Saláry Irma. — A növendékek száma: (I. = 30; II. = 25; III.=29; IV.=21; V.=17; VI.=18) = 140 volt. — Vallás szerint: róm. kath. 34; gör. kath. 2; ág. ev. 60; ev. ref. 17; izr. 27. — Nemzetiség szerint: magyar 136; német 1; tót 3; lengyel 1. — Az internatusnak 31 benlakó s 6 fél benlakó tagja volt; igazgatója Saláry Irma, kinek munkájában segédkeztek: Moldován Anna, Andreanszky Olga és Csiky Paula tanítónők s Hrdina Hedvig nevelőnő. A többi szokásos közlemény mind megtalálható az értesítőben.

12. A m.-szigeti m. kir. állami felsőbb leányiskola s a vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1900—1901. tanévről. XXIV. évfolyam. Összeállította: Marikovszky Menyhért igazgató.

«Erzsébet királyné emlékezete» című értekezéssel kezdődik az értesítő, mit Valkovszky Victorin tanítónő olvasott fel, a nov. 19-én tartott iskolai ünnepélyen. — A tantestületben volt változás: a 12 évig az intézetnél működő ének- és tornatanárt Izák Jánost, saját kérelmére s az intézet nagy veszteségére a losonczi áll. tanítóképző-intézethez helyezték át s helyébe Piller Odolia megbizott tanítónőt tették. Többen részesültek előléptetésben. — Az egészségi állapot legkedvezőbbnek mondható; csak Bonis Vilma tanítónő élvezett influenza betegsége miatt öt heti szabadságot. — A szokásos iskolai ünnepélyeket megtartották, egy részét iskolai körben, más részét nyilvánosság előtt; s az iskolaévet színielőadással egybekötött záróünnepélylyel fejezték be. — Ez évben ünnepelték az intézet jelenlegi és volt tanítványai az iskola igazgatójának 40 éves tanári működésének évfordulóját a megyeháza dísztermében, melyen a város és megye intelligentiáján kívül Szuppán Vilmos min. biztos úr is megjelent, hogy személyesen adja át a jubilánsnak a miniszter úr Ő Excellentiája üdvözlő levelét s fejezze ki maga részéről is jó kivánatait. Ugyanekkor az intézet volt tanítványai 200 koronás alapítványt tettek volt igazgatójuk nevére, hogy annak kamataiból a magyar irodalomban legszebb jártassággal biró VI. osztályú növendék

jutalmaztassék. — A tanári testület nőtagjai voltak: *A)* a felsőbb leányiskolában: Bonis Vilma, Gálffy Anna, Piller Odolia, Pfendesack Irén, Szent-Istványi Margit, Tirczka Klotild és Valkovszky Victorin; *B)* az elemi iskolában: Barthos Erzsébet és Davidné-Szilágyi Róza. — A növendékek létszáma volt: *A)* a felsőbb leányiskolában: (I. = 26; II. = 23; III. = 24; IV. = 30; V. = 25; VI. = 17) = 145: *B)* az elemi iskolában 71. — Vallás szerint: róm. kath. = 60; gör. kath. = 11; ágostai ev. = 7; ev. ref. = 29; unit. = 1; izr. = 37. — Anyanyelv szerint: magyar = 143; német = 2. — Az értesítő szokott közleménypontjai ezen füzetben is megtalálhatók.

13. A mezőturi m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője negyedik évfolyam 1900—1901. Közli: Arató Frigyes igazgató.

Az értesítő Fehér Géza értekezésével (Uhland — német költő — «Lerchenkrieg» cz. balladájának ismertetés) kezdődik. — Az intézet történetében megemlítésre méltó: megnyilt az V. osztály, a város félholdnyi — az intézettel szomszédos — területet ajándékozott az iskola számára; a tantestület szaporodott óraadó tanárokkal s Mortenson Gabriella s. tanítónővel. — Berecz Antal min. biztos úr öt izben tett az intézetnél hivatalos látogatást. — Noha az egészségi állapot elég jó volt, mégis elhervadt az intézet egy kedves IV. osztályú növendéke, Farkas Julia. — Lippich Gusztáv főispán úr látogatásával szerencséltette az intézetet. — Két iskolai ünnepet tartottak: ú. m.: nov. 20-án Erzsébet királyné emlékezetére s apr. 11-én az 1848-ki törvények szentesítésének méltatására. — A tanári testület nő tagjai voltak: Guirsfeld Irén, Fircsa Kornélia, Freyler Berta, özv. Füredyné-Miskolczi Katalin, Koppe Etelka, özv. Mártonffyné-Fodor Erzsébet; Mortenson Gabriella tanítónők s Zsigmondovics Constance zongora tanítónő. — A növendékek száma volt: (I. = 25; II. = 25; III. = 34; IV. = 26; V. = 14) = 124. — Vallásra nézve: róm. kath. = 21; gör. kath. = 1; ág. ev. = 1; ev. ref. = 64; izr. = 37. — Anyanyelvre nézve: magyar = 119; horvát = 3; német = 2. — Az internatus vezetője: Guirsfeld Irén; nevelőnők: Fircsa Kornelia, Koppe Etelka, Mortenson Gabriella és Zsigmondovics Constance. — Az internatusi növendékek száma volt 30. — A számos többi szokásos közlemény ezen értesítőben is megvan.

14. A nyitrai róm. kath. internatussal összekötött felsőbb leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Dudek János dr. igazgató.

Az értesítő egy tanulmánynyal kezdődik; címe: A merengőhöz, írta — Vörösmarty költeménye alapján — Dudek János dr. Az intézet történetét nézve, változás volt a tanári testületben: Szánthó Electa Keszthelyre távozott, Németh Speciosa betegsége miatt a tanítás alól felmentetett; helyökbe Ersing Hildát Ó-Budáról s Vágó Juliát N.-Váradról helyezték. Merkl Margit internatusi felügyelőnő helyébe Fiuméból Röhrich Máriát tették. — A volt igazgató Zongor József helyébe, ki állásáról lemondott, Dudek Jánost nevezte ki a püspök. — Gerevich Emil dr., kassai főreáliskolai igazgató, mint miniszteri biztos, hivatalosan látogatta meg az intézetet márcz. 19, 20 és 21-én. Thuróczy Károly dr., kir. tanácsos, megyei főorvos s az intézet orvosa szept. 15-én s jun. 10-én tartott szemvizsgálatot; szembajt nem talált. — A fegyelem kielégítőnek, csaknem hibátlannak mondható. — A vallás-erkölcsi élet

példás: naponként megjelentek a növendékek a $7^1/_2$ órai sz.-misén; az év folyamán 6-szor járultak a sz.-gyónáshoz s áldozáshoz; a nagy héten lelki gyakorlatokat végeztek. — Szept. 7—8-án ünnepelték a magyar királyság 900 éves jubileumát. — Egészségügyi állapot az egész éven át kedvező volt, csak az év végén betegedett meg két tanuló súlyosabban. — A szokásos iskolai ünnepeken kívül a következő ünnepségeket tartották: nov. 5-én Bende Imre úr ő mlga névünnepét; az említett jubileumot; Vörösmarty költőnk születésének századik évfordulóját decz. 1-én; decz. 17-én a nyitramegyei andodi születésű Czuczor Gergely századik születésnapi évfordulójának emlékét; febr. 2-án Margit önképzőkör 5-ik évfordulóját; jun. 24-én az igazgató nevenapját. — Febr. 2-án a graphophon bemutatása után növendékeink IV—VI. osztálya farsangi mulatságot rendezett; ugyanilyen mulatságban részesültek az alsóbb osztályok is febr. 16-án. — Febr. 19-én a felsőbb osztálybeliek «Nemzeti zászló» című vígjáték előadásával szórakoztatták társaikat. — Junius 11-én a szomszédos Alsó-Malánthára rándultak ki, hol a Kracsuny-család szives látása mellett töltötték a napot. — A felügyelet tagjai: Markovics János egyh. megyei főtanfelügyelő s Gerevich Emil a kath. felsőbb leányisk. min. biztosa. — Tantestület nőtagjai: Borbély Sarolta, Belopotoczky Honorata, Ernetz Gratia, Ersing Hilda, Jahrmann Luitgaris, Pityinger Eugenia, Polaczek Stella, Vágó Julia, Röhrich Mária, Lukács Lukretia testvérek s Szumay Irén és Maron Paula világiak. — Az internatusnak az idén 60 tagja volt. — Az értesítő beszámol az intézet kebelében működő: «Mária-társulat»-, «Margit-önképzőkör»-, az énekkar működéséről is. — A növendékek létszáma: (I. = 41; II. = 42; III. = 20; IV. = 24; V. = 23; VI. = 14) = 164 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. 157; ág. ev. 1; izr. 6. — Anyanyelvre nézve: magyar = 108; német = 19; tót = 36; olasz = 1. — Az értesítőben megtaláljuk a többi tudnivalókat.

15. A pozsonyi (internatussal összekapcsolt) m. kir. állami felsőbb leányiskola és a női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Ghyczy József igazgató.

Az intézet fennállása óta 18. életévét töltötte be. — Az egészségügyi viszonyok nem voltak kedvezők; az iskola — a növendékek közt fellépő vörheny miatt — az orvosi tanács folytán 3 hétre bezáratott. — A kerületi orvos a növendékek szemeit egészségeseknek találta. — A növendékek a tanári testület vezetése mellett junius 15-én megtekintették Deutsch-Altenburgot, valamint a Carnuntumban levő régi római amphitheatrum romjait. — A szokott iskolai ünnepeket pontosan betartották. — A tantestület kebelében csak előléptetés, meg megerősítés történt. — Téli időszakban a növendékek tánczolni tanultak. — Február 21—23. napjain meglátogatta az intézetet Szuppán Vilmos, miniszteri biztos úr. — A tantestület nőtagjai voltak: Özv. Andrássyné-Wiedermann Anna, Chalupáné-Olgyay Ilona, Försterné-Kastner Mariska, Geschröfl Emilia, Gludovácz Ilona, Slewellyn Edith, Loschdorfer Paula, Majsch Maria, Minkovitz Matild, Rauschmann Cecilia, Schmidt Paula, Schwarz Gabriella, Szobissekné-Gervay Zsófia. — A növendékek létszáma: (I. = 36; II. = 37; III. = 40; IV. = 42; V. = 31; VI. = 28) = 214. — Vallásra nézve: róm. kath. = 133; ág. ev. = 30; ev. ref. = 4; izr. = 47. — Anyanyelvre nézve: magyar = 157; német = 57. — Az

internatusnak 48 tagja volt; nevelőnők: Rauchmann Cecilia (internatusi igazgató), Gludovátz, Schwarz, Minkvitz és Huguet Augusta. — A női kereskedelmi tanfolyamnak 26 rendes tagja volt; vallásra nézve: róm. kath. = 18; ág. ev. = 4; izr. = 4; anyanyelvre nézve: magyar = 16; német = 10.

16. A temesvári benlakással egybekapcsolt m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. XVII. évfolyam. Szerkesztette: Marsits Rozina igazgató.

A tanév háborítatlan, folytonos munkásságban folyt le. — A tantestületi változások: Kozma József r. tanár 29 évi működés után egészségi okból, saját kérelmére nyugalomba vonult; helyébe a beszterczebányai felsőbb leányiskolától Réthi Gábor r. tanár helyeztetett. Kalmár Jolán a trencséni felsőbb leányiskolához tétetett át. Előléptetések is fordultak elő. — A tanári testület nagy gondot fordított úgy a vallás-erkölcsi, mint a nemzeti nevelésre. — Noha az egészségi állapot jó volt, mégis elvitt a halál angyala a növendékek közül egyet: Löwinger Annát. — 16 növendék részesült angol nyelvi órákban, melyeket Thoma Teréz r. tanítónő vezetett. — A táncztanítást Keszler Lajos táncztanár vezette; 72-en vettek benne részt. — A téli hónapokban az internatusi növendékek tanítónők kíséretében a Korcsolyázó-Egyesület pályájára korcsolyázni jártak. — A szokásos iskolai ünnepélyeken kívül decz. 21-én Vörösmarty emlékét ünnepelték meg. — Decz. 22-én a Jótékonysági egylet rendezte karácsonfa-ünnep volt. — Hivatalosan meglátogatta az intézetet Szuppán Vilmos min. biztos úr decz. 5—7. napjain. — A tantestület nő tagjai: Marsits Rozina, dr. Benedekné Indali Etelka, Grätz Lujza, Indali Ilona, Kistenmacher Emilia, Mauritz Erzsébet, Mauritz Matild, Sándor Irma. Thoma Teréz. — A növendékek létszáma: (I. = 41; II. = 43; III. = 49; IV. = 40; V. = 32; VI. = 23) = 228 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. = 91; gör. kath. = 2; gör. kel. román = 5; gör. kel. szerb = 7; ág. ev. = 7; ev. ref. = 3; unit. = 2; izr. 111. — Anyanyelvre nézve: magyar = 196; német = 19; szerb = 7; román = 6. — Az értesítő beszámol a szokásos közleményeken kívül a felsőbb leányiskola jótékonysági egyesületének ez évi működéséről is: Az 1900—1901. tanév az egyesület fennállásának ötödik esztendeje; az egyesület vezetését az igazgató vállalta el. Jótékonyságot gyakorolt az által, hogy karácsonykor 52 szegény gyereket ruházott fel; továbbá a téli hónapok alatt ingyen ebédet oszt ki a szegény gyermekek táplálkozására. Átlag 45, jórészt iskolás gyermek, evett naponként; összesen 3407 adag ételt szolgáltattak ki, mely mindig két tál ételből és kenyérből állt. Az egyesület ez évi jövedelme: 743 kor. 27 fill. Kiadása: 370 kor. 07 fill. Maradék: 307 kor. 20 fill., mely összeg az «Első Temesvári Takarékpénztár»-ban van elhelyezve. Az internatusnak 39 (1 kimaradt) tagja volt; nevelő személyzete: Marsits Rozina igazgató, Mauritz Erzsébet és Matild, Sándor Irma, Grätz Lujza és Kistenmacher Emilia benlakó s.-tanítónők s a bejáró zongoratanítónők. — A házi orvos dr. Tauffer Jenő, a város főorvosa.

17. A «Miasszonyunkról» nev. szegény iskolanővérek vezetése alatt álló temesvár-józsefvárosi r. k. felsőbb leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli az igazgatóság.

Az értesítő első fejezete a «Munka és munkaszeretet»-ről szól

(«Labor omnia vincit»). — Az intézet történetére vonatkozó adatok: A valláserkölcsi nevelés példás volt. — Az egészségügy általában kedvező volt. — Az intézet növendékei táncztanításban részesültek; a bejárókat Luis Árpád, a benlakókat Pálma Zsófia kisasszony tanította. — A szokásos iskolai ünnepélyeken kívül, megünnepelték nov. 5-én a magyar katholicismus kilenczszázados jubileumát; decz. 15-én Vörösmarty Mihály emlékét. — Hivatalos látogatást tett dr. Gerevich Emil miniszteri biztos úr. — A tantestület nőtagjai: Schüszler Mária Charitina, Zöchling Maria Leonarda, Nieszner Mária Calasanctia, Káposztás Mária Romualda, Fialovitz Mária Romána, Strup Mária Heriberta, Thalhammer Mária Beata, Frank Mária Michaela, Zoepfl Matild, Veber Mária Valeria, Véber Mária Agnetis, Krepil Mária Borromaea, Denzer Mária Cecilia, Guttenberger Mária, Raab Maria Bertranda, Gehl Mária Emanuela, Strup Mária Ilma, Prieszner Mária Philothea, Frank Mária Gottfrieda, Olajossy Mariska, Willinger Mária Amata, Pánczely Mária Sarolta. — A növendékek létszáma: (I. A. = 48, B. = 11; II. A. = 45, B. = 14; III. A. = 44, B. = 19; IV. A. = 32, B. = 15; V. = 26; VI. = 15) = 269 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. = 207; gör. kath. = 2; gör. kel. = 13; ág. ev. = 4; ev. ref. = 8; izr. = 35. — Anyanyelvre nézve: magyar = 150; német = 103; szerb = 11; román = 3; tót = 1. — A rendes közleményeken kívül szó van ez értesítőben az internatusról.

18. A trencséni m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1900—1901. tanévről. Közli: Manyák Alajos igazgató.

Az értesítő elején Travnik Zsigmond tanár dolgozata van. Czíme: «Női alakok koszorús Vörösmartynk epikus költészetében. — Az iskolaév állapotát nézve a tantestületben voltak változások: a nyugalomba vonult Olahovicsné-Indali Sarolta helyébe Kalmár Jolán a temesvári áll. felsőbb leányiskolából ide helyeztetett; Hoszek Máriát szabadsága alatt Skarnitzl Stefánia helyettesítette. Hoszek Mára betegsége szabadsága alatt erősbödött s a halál angyala el is vitte az élők közül, környezetének nagy fájdalmára s sajnálatára. A korai halál megakadályozta, hogy nagybecsű ismereteit a hazai nőnevelés terén sokáig érvényesítse. — A tanulók egészségi állapota az egész iskolaév alatt kedvező volt. — Hivatalosan meglátogatta az intézetet Szuppán Vilmos miniszteri biztos úr febr. 25., 26. és 27. napjain. — Az intézetben a szokásos iskolai ünnepélyeket megtartották. — A tantestület nőtagjai: Csáki Irma, Hadik Ida, Kalmár Jolán, Skarnitzl Stefánia, Szegfi Ilona, Szukováthy Ottilia internátusi igazgató; a felsőbb leányiskolával kapcsolatos elemi iskolában Bocsek Valeria és Czink Antonia. — A növendékek száma: (I.= 44; II. = 48; III. = 43; IV. = 34; V. = 16; VI. = 22) = 207 volt. — Vallásra nézve: róm. kath. = 76; ev. ref. = 1; ág. ev. = 24; gör. kath. = 1; izr. = 105. — Anyanyelvre nézve: magyar = 203; tót = 3; lengyel = 1. — Az elemi iskolai növendékek száma: 49. — Az értesítőben meglelhetők a szokott közlemények.

*

Hibaigazítás. A kolozsvári tanítónőképző értesítőjében a növendékek létszáma 165 helyet 215-re helyesbítendő. A vallási és anyanyelvi statisztika *minden évről* közölve van.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A művészeti nevelés kérdése a «Tanári Kör»-ben. Mióta dr. Wlassics Gyula, vallás és közoktatási miniszter a művészeti nevelés fejlesztését programmjába felvette mind gyakrabban és gyakrabban foglalkoznak e kérdéssel tanügyi köreink. A középiskolai tanár-egylet «Budapesti Tanári Körében» október 23-án dr. *Beőthy Zsolt* előadása kapcsán került a kérdés napirendre. Beőthy Zsolt *a művészeti oktatás ügyében tartott drezdai kongresszust ismertette.* A különben is érdekes ülést, melyen nagyon sok fővárosi tanár vett részt, valósággal ünneppé avatta dr. Wlassics Gyula, közoktatási miniszter váratlan és nagy lelkesedést keltő megjelenése. A miniszteren kívül ott voltak még: Boncz Ödön, Halász Ferencz és K. Lippich Elek min. osztálytanácsosok, Erődy Béla tankerületi főigazgató és a közoktatásügyi számos notabilitása.

Az ülés megnyitása előtt Beke Manó elnök mindenekelőtt mély köszönetet mondott a miniszternek, a ki országos dolgai és nagy elfoglaltsága közepette is alkalmat és módot talált arra, hogy hűséges katonái közt megjelenjék.

Wlassics miniszter válaszában kijelentette, hogy már régi vágya volt egyszer a kör helyiségében megjelenni, de elfoglaltsága nem engedte. Szeretettel jött ide, — úgymond, — mert a középiskolai tanárságban munkatársait tiszteli s családjuk tagjának érzi magát. «Szeressenek engem is úgy, — így végezte beszédét, — mint a hogy én szeretem a középiskolák tanárságát.»

Erre Beke Manó elnök még Boncz Ödön miniszteri osztálytanácsost üdvözölte a ki megigérte, hogy tehetségéhez és hatásköréhez képest a tanárok érdekeit mindenkor a szivén fogja viselni.

Ezután Beőthy Zsolt kezdte meg a kongresszus ismertetését. (E kongresszusról a «Nemzeti Nőnevelés»-nek lesz alkalma még bővebben is megemlékezni. Szerk.) Az előadás rövid tartalmát a következőkben adjuk:

«Ez év szeptember 28. és 29-én kongresszus volt Németországban, Drezdában a művészi oktatás ügyében. Érdeklődésből, tanulmány végett az előadó is résztvett a kongresszuson a szász kormány engedelmével. Aktiv részt nem vehetett a tanácskozásban, mert nem voltak nyilvánosak s így idejét csakis tapasztalatok szerzésére fordíthatta. A kongresszuson kétszázhetvenen vettek részt, elnöke Seidlitz titkos tanácsos volt.

Ami a kongresszus általános képét illeti, az Albertinum nagyterme zsúfolva volt. Reggel 9 óra előtt kezdődtek a tanácskozások s alig félórai

megszakitással este 8 óráig tartottak. Annyi figyelem, buzgóság s oly lankadatlan érdeklődés nyilvánult, hogy estéig alig huszan hagyták el a termet. Ez a lelkesedés, kitartás nem ritkaság Németországban, de meglepő olyan emberre, aki Magyarországból való. Meglepő Németországban, a hagyományok és klassziczizmushoz való ragaszkodás hazájában az új eszméknek és ideáknak az a forrongása, amely a kongresszuson megnyilatkozott. Így például Láng Konrád, tübingai tanár, a művészeti oktatás teoretikusa, a tanároknak művészirányu egyetemi képzéséről szólva azt hangoztatta, hogy az egyoldalu klasszikus fölfogást vissza kellene utasitani az iskolában. Az a kijelentése, hogy Lessing Laokoonja ma már jelentéktelenné lett, hangos bravózásra adott okot.

Áttérve a kongresszus tárgyaira, a művészeti képzés iskolai módszereire nézve a legkülönbözőbb vélemények, tervek hangzottak el. Minden tárgyról egy-egy pedagógus értekezett. Az első értekező Ross hamburgi tanító volt, aki a gyermekszobáról szólott bámulatos érzékkel és tudással. Azokról a művészi benyomásokról értekezett, melyeket a nevelés már a gyermekszobában fölidézhet. Soha se kell a gyermeknek realisztikus játékot adni. Közel kell hozni őket a természethez. A berendezés lehetőleg egyszerű legyen. A második tárgy az iskolaépületekről szólt s előadója Fischer müncheni épitő mester volt, a ki szenvedélyes hangon követelte, hogy az iskolaépület alakjánál és elhelyezésénél fogva akként álljon a gyermek szemei elé, hogy benne vidáman áhitatos hangulatot keltsen. Ne bérkaszárnyák közé, szűk utczában épitsék, hanem lehetőleg tágas téren. Külsejében egyszerűség nyilvánuljon, hamis diszítés nélkül. Azután Szeidlitz titkos tanácsos értekezett az iskolai falditszekről. Különösen oly képeket tart kivánatosaknak, a melyek a német nép fejlődésére, történetére vonatkoznak. A tanító a képekhez semmiféle magyarázatot ne fűzzön. Pauli dr. brémai igazgató előadása következett ezután a képeskönyvekről. A képeskönyvek — úgymond — a gyermek kedélyéhez szóljanak. Olyan művésztől származzanak, a ki a gyermekekhez szólva, maga is gyermekké tud lenni. A rajztanitás volt az ötödik tárgy, előadója Götze, hamburgi tanár, a ki követelte, hogy minden iskolának egyik főtárgya a rajztanitás legyen. Jesszen dr. berlini múzeumi igazgató a mintázásról szólva élő alakoknak mintázását hangsúlyozta. A két utolsó előadás, Lichtwark Alfrédé és Lange Konrádé, arról szóltak, hogy miképpen képezzük azokat a tanitókat és tanárokat a kiktől az oktatás ilyen irányát joggal elvárhatjuk.

Végül Beőthy Zsolt röviden összefoglalta a kongresszus eredményeit s a tanácskozásokból meríthető tapasztalatokat.

A nagyszámu hallgatóság mindvégig a legfeszültebb figyelemmel hallgatta az érdekes előadást és lelkesen megéljenezte az előadót, a kinek Wlassics miniszter még külön is melegen megköszönte a tanulságos előadást.

Ezután a miniszter még hosszabb ideig társalgott a jelenvoltakkal s végül beírta nevét a vendégkönyvbe azzal a megjegyzéssel, hogy: «nem mint vendég, hanem mint tag», a mi a társaság körében megint nagy örömet keltett.

*

Dr. Molnár Viktor előléptetése. Dr. Molnár Viktort, a közoktatásügyi miniszter elnöki osztályának vezetőjét, miniszteri tanácsosi czímmel és jelleggel felruházott osztálytanácsost, király Ő felsége valóságos miniszteri tanácsossá nevezte ki. E kinevezés tanügyi körökben mindenfelé őszinte örömet okozott, mert dr. Molnár Viktor kiváló személyes tulajdonai, nagy míveltsége és munkabírása miatt országszerte nagy tiszteletnek örvend. Ez örömnek és tiszteletnek kifejezéseképen a kinevezés hírére számos küldöttség tisztelgett Molnár Viktornál, őszintén kívánva, hogy állandó jó egészség támogassa munkakedvét s a Gondviselés vezesse maga elé tűzött nagy feladatainak szerencsés és sikeres megoldására. Midőn a kinevezés hírét örömmel registráljuk, a jó kívánatokhoz a magunk részéről őszinte tisztelettel csatlakozunk.

*

A kismartoni polg. leányiskola búcsú-ünnepe. Szeretet és hálaadatosság szivünk legszebb erényei közé tartozik. S ezen két szép erényt láttuk megtestesítve szeptember 29-én a kismartoni polgári iskolánál. Ezen napon búcsúztak el a kartársak és a polg. isk. növendékei Mudrony Vilma nyugalomba vonuló tanítónőtől. A kartársi becsülés és szeretet, a növendékek hálája e napon impozáns módon nyilvánult. A polgári iskola nagy rajztermében gyűltek egybe a távozó tanítónő kartársai, volt növendékei — kiknek jó része férjes nő — s számos tisztelője és jó barátai. Krammer József igazgató meghatott hangon méltatta Mudrony kisasszony érdemeit, melyet évek során át mint az itteni kézimunka tanfolyam vezetője szerzett. Ő is így szólt Rousseauval: Az nem teljesíti kellőleg kötelességét, a ki ezt nem szereti, és mindenkor csak becsületérző emberek képesek kötelességöket szeretni. Mudrony Vilma pedig annyira szerette hivatását, hogy jóval túl ment a puszta kötelesség teljesitésén. — A növendékek nevében Steszel Terike mély érzéstől áthatott meleg szavakkal tolmácsolta a búcsú szavát és köszönetét. Steszel Gizella remek virágcsokrot nyújtott át a tanitványok nevében, kik emlékül értékes óralánczczal is kedveskedtek. A távozó tanítónő könybe fult szavakkal rebegett köszönetet a szép búcsú ünnepélyért. Szívesen tanított volna még tovább is — mondá — hisz az itt eltöltött évek, neki sok örömet hoztak, látva munkájának sikerét, Igazgatójának megelégedését, érezve annak irányában mindenkori jóságát, kartársai és a szülők tiszteletét, s tanítványai szeretetét; de szemei oly gyengék, hogy tovább nem taníthat. — Mi, kik ismerjük Mudrony kisasszonyt, mi tudjuk, hogy az ő igazságos lelke, szerény egyenes jelleme, de hogy engedte volna azt meg, hogy tovább tanítson, mint a meddig kötelességét hajszálig teljesítheti. Inkább félre vonul, eltávozik a neki oly kedves helyről; inkább ő szenved, mint az ügy, melynek éveken át kitartó fáradhatatlan serény munkása volt. Az Igazgató és neje a mindenkor pontos tanítónőnek és igaz jó barátnénak tiszteletére lakomát is adott, mely késő órákig tartotta együtt az egybe gyűlt társaságot, melynek tagjai a páratlan jó barátnőnek sok-sok hálás tisztelővel együtt, őszintén kívánták, hogy a jól megérdemlett nyugalmat még számos éven át egészségben élvezhesse. Kismarton, *Kelemen Gizella*

*

A M. D. egyesület ügyei. A mult nyáron egyesületünk tagjai különösen sokan használták fel a fürdői kedvezményes helyeket, Herkules és Ránkherlány kincstári fürdőkben minden hely be volt töltve, a felvidéki fürdőket is nagyon igénybe vették. A czemétei fürdőházban a tavaszszal nagyobb átalakításra volt szükség, mi az egyesületnek 550 korona költségébe került. A szobaárakból 209 koronát vettünk be, az építési költség egy részének fedezésére. Az építési munka felülvizsgálatát s a fürdőház gondozását Dúzs Mária eperjesi tanítónőképző-intézeti igazgató szivességből vállalta magára s őszinte elismeréssel tartozunk neki sokszoros fáradozásaiért. Elismerést és köszönetet szavazott az egyesület Heinrich Jozsának az «Erdélyrészi Kör» jelenlegi elnökének is, kinek tevékenysége a kört előbbi virágzása fokára emelte, s a Kolozsvári Otthon közeli megnyitását remélhetővé tette.

A Tanítónők Otthonában minden hely el van foglalva, csak az átutazók számára vannak fentartott szobák. Az elhelyező irodához a legelőkelőbb családok fordulnak nevelőnőkért; s ha nem is lehet mindig, de legtöbbször eleget tesz az iroda a beléje helyezett bizalomnak. A Wohl Janka-féle hagyatékból könyvtárunk sok szép értékes könyvvel gyarapodik. Az egyesület elnöksége Wohl Janka nevét alapítói sorába véseti az előcsarnokban elhelyezett márványtáblára.

A módosított alapszabályokat a székesfőváros tanácsa útján a jóváhagyási záradék rávezetésének kieszközlése végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztettük. Az újonnan kinevezett állami tanítónőkhöz körleveleket küldtünk szét az egyesület működésének ismertetésével, felszólítva őket, hogy lépjenek tagjaink sorába.

*

A M. Dorothea egyesület budapesti szakosztályában dr. Elischer Gyula egyetemi tanár tartotta a jelen tanévben az első előadást nov. 9-én, a grafikai művészetről, tekintettel a nevelésre. A tudós doktor előadására, ki a metszetismeret terén is legkiválóbb szaktekintély, nagyszámú közönség gyűlt össze, kik mindvégig osztatlan figyelemmel hallgatták a szakszerű és mégis vonzó előadást, melynek folytatását a tudós tanár deczember 7-ikére igérte. (Becses előadásának közlését a deczemberi füzetben megkezdjük.) A nov. 9-iki ülés tárgya volt még Dánielné Lamács Lujza felolvasása, a modern phsichogia és a nevelési gyakorlat czimmel. Ugyanez ülésből üdvözlő iratot intézett a szakosztály Zsilinszky Mihály közokt. államtitkár úrhoz, tanügyi működése 40-ik évfordulója alkalmából, jegyzőkönyvbe iktatta Pataky Irmának, a győri tanítónőképző váratlanul elhalt igazgatónőjének emlékét és jegyzőkönyvi köszönetet szavazott Lázárné Kasztner Janka úrnőnek, ki a tanítónői szakosztálynak ülései tartamára vendégszerető hajlékot biztosított.

IRODALOM.

«SZÁMTAN A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK SZÁMÁRA. Az új tanterv szerint írta *Szuppán Vilmos*. I. füzet. Az első osztály számára. Szerző leányiskolai számtanának teljesen átdolgozott negyedik kiadása. Ára 1 kor. 50 fillér.»

Örömmel üdvözöljük a munkát mindannyian, kik a szerző e könyvének előbbi kiadásait ismerjük és használtuk. Készséggel veszszük kezünkbe a tollat, hogy róla rövid ismertetést adjunk.

A szerző e művében a felsőbb- és polgári leányiskolák számára kiadott számtan könyvének első részét dolgozza át a felsőbb leányiskola I. osztálya számára az új tanterv értelmében. Azaz az eddigi anyaghoz hozzácsatolja még a négy alapműveletet tizedes számokkal

A tanterv által kiszabott tananyagot az iskola céljának megfelelő módon és terjedelemben tárgyalja. Az ismereteket fokozatosan és szoros logikai menetben közli, a műveletek tárgyalásánál módszeresen, gyakorlati példákból indul ki. A levont szabályt először elvont, azután tárgyi példákon gyakorolja be. Az alapműveletek között való belső kapcsolatot világosan feltünteti. Nagyon helyesen, a kivonást is az összeadásból keletkezteti, a mely eljárással a pótlás által való kivonás megtanításának módját nagyban megkönnyíti.

A tananyag sorrendjében is találtunk az előbbi kiadástól némi eltérést. Szerző az ismeretek közlését a hazai pénzrendszer ismertetésével kezdi. Helyesnek találom e beosztást, a mennyiben ezen ismeretek már a számegységek, illetőleg a tizes számrendszer szemléltetőbb tanításánál is czélszerűen felhasználhatók.

Jónak tartanám, ha szerző, a mértékek ismertetését sem az összes alapműveletek tárgyalása után venné, tömör, közvetetlen egymásutánban, hanem az egyes műveletek közé ékelné be. Pl. a hosszuság mértékeket az összeadás, a terület mértékeket a szorzás után ismertetné. Nemcsak a tanítást tenné ezen sorrend változatosabbá, hanem minthogy a begyakorlásra szánt tárgyi feladatokban legalább is a hosszuság mértékek már kezdettől fogva előfordulnak, kivánatos, hogy a tanuló azokat korábban, alaposabban megismerje.

E könyvet azonban, nemcsak a tananyagnak az iskola céljához, a növendékek szellemi fejlettségéhez mért terjedelme, a fokozatos és logikus kapcsolatban lévő tanmenet kijelölése, az ismeretek nyujtásánál alkalmazott methodus teszik kiválóvá: egyik főérdeme a begyakorlásra felvett példák minősége, csoportosítása és gazdagsága. Az összes ismereteket konczentrálja bennük. Tekintettel van mind a női munkakörre, mind a többi tudományra. Bevonja a történelmet, földrajzot, statisztikát ter-

mészettudományokat, továbbá a gazdaság-, ipar- és kereskedelem körébe tartozó ismereteket. A felvett példákat tárgykörök szerint állítja össze; egy-egy tárgygyal hosszasabban foglalkozik. A tanító és növendék eszmekörét egy rárgy köré konczentrálja s a szerkesztést igazi művészi gonddal végzi. A példáknak logikus gondolkodás utján való megfejtésére nagy sulyt helyez. Nemcsak egész kis példatárt csatol a fejezetek végéhez, melylyel a szerzett ismereteket gyakorolja, kapcsolatba hozza, hanem már az egyes alapműveletek elméletét — külön-külön — önálló példákkal szemlélteti.

Az utólsó fejezet számolási rövidítések és fogások czélszerű alkalmazását mutatja be, arra való példákon.

Nyelvészet tekintetében is megfelelő. Meghatározásai tömörek, érthetők, világosak. Idegenszerüséget és néhány nyomtatási hibát találtam benne, a mi azonban épen úgy nem von le e tankönyv értékéből, mint a hogy a hosszabb méltatás nem emelhetné jobban annak a kiválóságát. Dicséri e munka maga magát az által, hogy rövid idő alatt négy kiadást ért el. Mi csak azzal fejezzük be e rövid ismertetést, a mily örömmel fogadjuk ez I. füzet megjelenését, épen olyan érdeklődéssel várjuk annak kiegészítését. *Polereczky Jolán.*

*

MADAME DE SÉVIGNÉ: LETTRES CHOISIES. Magyarázta *Kemény Ferencz.* Lampel R. kiadása. Ára 70 fillér.

A franczia nyelvi iskolai oktatásnak segédeszközéül szolgáló «Franczia Könyvtár» egyik újabb füzetében kiadta a Sévigné asszony leveleit. Hogy a tanítás kellően elérje czélját, szüksége van vonzó és kedves olvasmányokra, s e poétikus, színes és meleg tollal írott levelek, melyek benső harmoniában vannak a női lélekkel, különösen a leányiskolákban kedvelt és élvezetet adó olvasmánynyá fognak lenni. Alaphangjuk az anyai szeretet, mely írásra ösztönözte Sévigné márkinét, midőn leánya férjhez ment, s nap-nap után szükségét érezte, hogy levelet írjon neki. Huszonöt évig tartott ez a levélváltás, s írásából végtelenül gyöngéd, melegséggel és finomsággal teljes női lélek tükrözik vissza. Közvetlen, mesterkéltség nélküli modorban mond el mindent, a mit érdekesnek talált a megírásra, politikusokról, művészekről, költőkről és tudósokról, eseményekről, a melyek fölmerültek a társadalmi és művészeti világban, tökéletes irodalmi formában, a melyet gondos női ízlése szabott meg. A finoman stilizált levelek úgy hatnak reánk, mintha egy nagyműveltségű nőnek finom és kedves csevegését hallgatnók. Ezek a tulajdonságok avatták leveleit a franczia nők kedves olvasmányává, s ezt a közkedveltséget az újabb irodalmi áramlatok sem voltak képesek elhomályosítani. Két százada jóval elmult már, hogy a levelek napvilágot láttak, s most is sokan olvassák, és a hálás olvasónők kegyelete most is fölvirágozza fehér rózsával, a mely kedves virága volt — talán mert lelke fehérségéhez és tisztaságához hasonlít — a nemes emlékű írónő sírját. A több kötetre menő levélből egy ilyen kis, iskolai használatra szolgáló füzetben természetesen csak a legkiválóbbak találhattak helyet, s ezeknek az összeállítása elég gondos kézzel történt. *(t.)*

*

Hogyan experimentáljunk? *Útmutatás* a Calderoni-féle kis laboratorium eszközeinek és szereinek használatához, közel kétszáz érdekes és tanulságos chemiai kisérletnek végrehajtásához. Irta dr. *Hankó Vilmos* főreáliskolai tanár, a m. tud. akadémia tagja. Budapest. Calderoni és társa kiadása. 1902. Ára 3 korona.

E 90 ábrával illusztrált és 80 oldalra terjedő munkát azoknak írta a szerző, a kik a vegytant a nép- és polgári iskolákban, meg a gimnáziumokban első izben tanítják. Ez a kis munka — a szerző szavaival élve — lelkiismeretes tanácsadó a chemiai eszközök használatában, a chemiai szerekkel való bánásban, útmutató az eszközök összeállításában és a kisérletek végrehajtásában. A kisérletek során mindenütt a lehető egyszerű eszközöket használja, hogy a kisérletek még a legszerényebb berendezésű iskolákban is végrehajthatók legyenek. A könyvecske rövid ugyan, de e rövidsége nincs kárára a világosságnak. Az ábrák tiszták, kiállitása dicséri a nyomdát — a Franklin-Társulatot. Mint hasznos munkát ajánljuk az érdekeltek figyelmébe. — *r.*

*

Bibliothéque française címmel *Gábor Ignácz* szerkesztésében új gyűjteményes vállalat indult meg, melyben a franczia irodalom legkiválóbb magyar nyelvű jegyzetekkel ellátva fognak megjelenni.

Mindazoknak, a kik a franczia nyelv elemeit és a legközönségesebb szavakat leírják a Bibliothéque française módot nyujt arra, hogy fáradtságos és elkedvetlenitő szótárforgatás nélkül eredetiben olvashassák a legjelesebb franczia irók és költők műveit és kellemesen szórakozva sajátíthassák el tökéletesen a franczia nyelvet.

A 2. kötet Humoristes français czímmel most jelent meg és Alphonse Allais, Georges Auriol, Alfred Capus, Michel Provins és más jónevű franczia írók dolgozatainak gyűjteménye. Ára bekötve 80 fillér. Kiadója *Barta Lajos* könyvkereskedése Budapesten.